

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DİLLƏR UNİVERSİTETİ

Əlyazması hüququnda

ŞƏMS RAUZ qızı ŞAHBAZOVA

KOREYA DİLİNDƏ RƏSMİ VƏ QEYRİ-RƏSMİ DANIŞIQ DİLİNİN
AZƏRBAYCAN DİLİNƏ TƏRCÜMƏSİNDƏ QANUNAUYĞUNLUQLAR
VƏ İSTİSNALAR (CO NAM CUNUN “1982-Cİ İLTƏVƏLLÜDLÜ
KİM Cİ YONQ” ROMANI ƏSASINDA)

HSM-060203-Tərcümə (Koreya dili)

Magistr elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş

DİSSERTASIYA

Elmi rəhbər: _____

Z.Z.Abışov

müəllim

BAKI-2022

MÜNDƏRİCAT

Giriş	3
I Fəsil. Rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin işlədilmə dairəsi.....	10
1.1. Məişətdə rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin istifadəsi	10
1.2. Bədii ədəbiyyatda rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin istifadəsi	14
II Fəsil. Rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dili və onların tərcüməsi.....	23
2.1. Azərbaycan dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dili.....	23
2.2. Koreya dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dili.....	27
2.3. Rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilində müraciət formaları.....	32
2.4 Rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin Koreya dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsində qanunauyğunluqlar və istisnalar	35
III Fəsil. Co Nam Cunun “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” romanındakı rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dili.....	48
3.1. Co Nam Cunun həyatı və yaradıcılığı	48
3.2. “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” romanı haqqında	51
3.3. “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” əsərindəki rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin tərcüməsi və tərcümə zamanı qanunauyğunluqlar və istisnalar.....	54
Nəticə	64
Əlavələr	67
İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı.....	73

Giriş

Aktuallıq. Təqdim olunmuş dissertasiya Co Nam Cunun “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” romanı əsasında Koreya dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinin Azərbaycan dilinə tərcüməsində qanunauyğunluqlar və istisnalardan bəhs edir.

Hər bir insan kütlə içində özünə xas davranışı və nitq mədəniyyəti ilə başqalarından seçilir. Danışan zaman müəyyən tələffüz qaydalarına, qrammatik və fonetik normalara əməl etmək vacib amillər sırasındadır. Lakin bunlarla yanaşı danışan zaman bizi dinləyən kütləni nəzərə almaq da çox önəmlidir. Söylənilən nitq dinləyənlər tərəfindən anlaşılmalı və eyni zamanda onların bilik səviyyəsinə uyğun gəlməlidir. Nitqin məzmunu dinləyənləri yormamalı, əksinə onlarda maraq oyatmalıdır. Dinləyici kütləsinin rütbəsindən, yaşından və s. amillərdən asılı olaraq şifahi nitqdə həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi danışıq dilindən istifadə olunur.

Rəsmi danışıq dili dedikdə, özümüzdən rütbəcə və yaşca böyük olan şəxslərlə ünsiyyət zamanı, televiziya və ya radioda danışan zaman və ya hər hansısa bir böyük kütlə qarşısında çıxış edən zaman istifadə etdiyimiz danışıq dili nəzərdə tutulur. Qeyri-rəsmi danışıq dili dedikdə isə gündəlik olaraq məişətdə öz yaxınlarımız və ya ailəmlə ünsiyyət quran zaman, eyni zamanda özümüzdən yaşca kiçiklərlə danışan zaman istifadə etdiyimiz danışıq dili başa düşülür.

Həm Azərbaycan dilində, həm də Koreya dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilindən istifadə olunur. Koreya dilində istər rəsmi, istərsə də qeyri-rəsmi danışıq dilinin bir qədər mürəkkəb struktura malik olması bir çox hallarda tərcümə zamanı verilmiş ifadəyə düzgün ekvivalent tapmaq işini çətinləşdirir. Koreya dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilində xəbərə artırılan şəkilçilər və bəzən rəsmi danışıq dilində xəbərin kökdən dəyişməsi və s. kimi hallar məsələnin bir az da mürəkkəbləşməsinə gətirib çıxarır. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi danışıq dilində verilmiş ifadəyə dilimizdə ən yaxın ekvivalenti seçib tərcümə etmək lazımdır.

Koreyalılar danışan zaman onları dinləyən şəxsin yaşını və vəzifəsini mütləq şəkildə nəzərə alır. Buna görə də bizim tərcümə zamanı seçdiyimiz yanlış xitab və ya xəbər biləvasitə onların mədəniyyətini azərbaycanlı oxucuya səhv çatdırmaqla nəticələne bilər.

Bir məsələni də mütləq qeyd etmək lazımdır ki, son zamanlar Koreya musiqisi, filmləri və məhsulları bütün dünyada məşhurlaşmışdır. Bu “Koreya dalğası”, yəni Koreya sevgisi Azərbaycandan da yan keçməmişdir. Xüsusən də, yeniyetmələr arasında Koreya film və musiqisinə qarşı oyanmış maraq son dərəcə artmaqdadır. Bu da gələcəkdə Azərbaycanda Koreya ədəbiyyatının oxucu sayının artacağı ehtimalını göz önünə gətirir. Eyni zamanda Koreya dilində danışmaq istəyənlərin sayını da artırır. İstənilən dildə danışan zaman həmin dilin danışmaq normalarına əməl etmək də çox önəmlidir. Məhz buna görə də inanıram ki, rəsmi və qeyri-rəsmi danışmaq dilindən bəhs edən bu dissertasiya işi indiki dövr üçün aktual olmaqla yanaşı, gələcəkdə də Koreya dilini öyrənənlər üçün həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi danışmaq dilindən istifadə edən zaman daha düzgün ifadələr seçməsində faydalı olacaq və öz aktuallığını qoruyub saxlayacaqdır.

Problemin öyrənilmə dərəcəsi. Demək olar ki, hər bir xalqın dilində biz rəsmi və qeyri-rəsmi danışığa rast gələ bilərik. Tərcüməçilər olaraq bizim üzərimizə düşən ən böyük vəzifə bu danışmaq tərzini olduğu kimi hədəf dilə ötürməkdən ibarətdir. Bu zaman biz həm məxəz dilin üslubunu qoruyub saxlamalı, həm də hədəf dilin qayda-qanununa əməl edərək tərcüməni həyata keçirməliyik. Bu prosesi həyata keçirən zaman orijinal mətnin yazıldığı dil ilə yanaşı, tərcümə dilində də yazılmış ədəbiyyat nümunələri ilə tanış olmaq lazımdır. Azərbaycan dilində tərcümə və tərcümə nəzəriyyəsinə aid kifayət qədər vəsaitlər mövcuddur. Bununla yanaşı, üslubiyyətə dair də materialların çoxluğu dissertasiya işimi yazan zaman kömək olmuşdur.

Yuxarıda adını çəkdiyim sahələrə həsr olunmuş materiallarla kitabxanalarımız zəngin olsa da, sırf danışmaq dili və onun tərcüməsinə həsr olunmuş vəsaitlər demək olar

ki, yox dərəcəsidədir. Bunun da əsas səbəbini tərcümə sahəsində şifahi tərcüməyə nisbətən yazılı tərcümənin qayda-qanun və prinsiplərinə daha çox diqqət yetirilməsində görürəm. Məhz bu səbəbdəndir ki, hazırda şifahi tərcümə xüsusən də danışıq dilinin tərcüməsinə dair materiallar əldə etmək olduqca çətinidir.

Danışıq dilinin tərcüməsinə aid materialların azlığı təbii ki, rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dili və onun müxtəlif dillərdən tərcüməsinə dair materialların da az olmasına gətirib çıxarmışdır. Buna görə də mən dissertasiya işimi yazan zaman öz dilimizdəki materiallarla yanaşı, digər dillərdə xüsusən də Koreya dilində bu mövzuya dair yazılmış kitablar, elmi işlər və məqalələrlə tanış oldum. Həmçinin tədqiqat işimin ərsəyə gəlməsində həmin vəsaitlərə istinad etdim.

Tədqiqatın predmeti. Tədqiqat işində Azərbaycan və Koreya dillərində rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dili üzərində araşdırma aparır, tərcümə zamanı onların yaratdığı problemlərin səbəblərini öyrənirik. Tədqiqat işinin predmeti rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinə aid olan nümunələrin tərcüməsi zamanı Koreya dilindəki məzmunu xələl gətirməmək şərti ilə onu Azərbaycan dilinin də qayda qanunlarına uyğun bir şəkildə tərcümə etmək, iki dil arasındakı fərqli və oxşar cəhətləri düzgün şəkildə çatdırmaqdır.

Tədqiqatın obyektı. Tədqiqatın obyektı koreyalı yazıçı Co Nam Cunun “1982-ci il təvəllüdü Kim Ci Yonq” adlı əsəri və bu əsərdə qarşımıza çıxan rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilini aid nümunələrin Azərbaycan dilinə ən adekvat üsullarla tərcüməsinin tədqiq edilməsidir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Dissertasiya işini yazmaqda əsas məqsəd Koreya dilində yazılmış bədii nəsr əsərini Azərbaycan dilinə tərcümə edən zaman rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinin düzgün tərcümə edilməsinin yollarını təqdim etmək və istisna halları nəzərə çatdırmaqdan ibarətdir. Yəni, başlıca məqsəd Azərbaycan və Koreya dillərindəki rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinin oxşar və fərqli cəhətlərini

araşdırmaq və eyni zamanda rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinin tərcüməsi zamanı qarşıya çıxacaq çətinlikləri aradan qaldırmaq üsullarını tapıb təqdim etməkdir.

Qeyd olunan məqsədə nail olmaq üçün aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirmək zəruridir:

1. Həm Koreya, həm də Azərbaycan dilində yazılmış bədii ədəbiyyat nümunələrini, eyni zamanda məişətdə və gündəlik həyatda istifadə olunan rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinə aid nümunələri araşdıraraq üzə çıxarmaq;
2. Araşdırmalar nəticəsində əldə olunan rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinə aid nümunələri hər iki dildə müqayisə edərək oxşar və fərqli cəhətləri üzə çıxarmaq, işlənmə yerlərini düzgün şəkildə oxucuya çatdırmaq və dəqiq tərcüməsini təqdim etmək;
3. Rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilini Koreya dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edən zaman hansı tərcümə üsullarından istifadə etməyin daha məqsədəuyğun olduğunu tapıb göstərmək;
4. Rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilini Koreya dilindən dilimizə tərcümə edən zaman digər dillərlə də müqayisəli şəkildə təhlil edərək, daha dolğun tərcüməni həyata keçirmək.

Tədqiqat işinin nəzəri metodoloji bazası. Tədqiqat işini yazmaq üçün (<https://ko.wikipedia.org/wiki>), (<http://contents.history.go.kr>), (www.naver.com), (<https://namu.wiki/w>), (<https://www.theguardian.com>) kimi internet saytlarından, Q.H.Bayramovun “Tərcümə sənəti”, Fialə Abdullayevanın “Peşəkar tərcümənin əsasları”, A.Bayramov, Z.Məhərrəmov və M.İsgəndərzadənin “Azərbaycan-dili və nitq mədəniyyəti”, S.Hüseynov və E.Qaracayevanın “Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti”, Ə.Dəmirçizadənin “Azərbaycan dilinin üslubiyyəti”, A.Qurbanovun “Ümumi dilçilik” və “Dil və üslub”, A.Babayevin “Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti” kimi kitablardan, Samirə Mərdanovanın “Funksional üslublar sistemində Azərbaycan ədəbi dili ailə-

məişət üslubunun yeri” və s. kimi vəsaitlərdən, həmçinin bəzi pdf formasında olan materiallardan və Koreya dillində olan elmi məqalələrdən istifadə olunmuşdur.

Dissertasiyanın elmi yeniliyi. Məlumdur ki, rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilini ifadə edən söz və şəkilçilər bütün dillərdə eyni deyil. Bu baxımdan da tərcümə zamanı məxəz dildəki rəsmi və ya qeyri-rəsmi danışiq dilini ifadə edən sözlərə və şəkilçilərə hədəf dildə düzgün ekvivalent tapmaq zərurəti yaranır.

Məhz bu da təqdim olunan dissertasiya işinin elmi yeniliyindən xəbər verir. Demək olar ki, Koreya dili və Azərbaycan dillərinin müqayisəsinə, eyni zamanda tərcümə zamanı müəyyən qanunauyğunluqlar və istisnalara həsr olunmuş dissertasiya işlərinin sayı həddsiz dərəcədə azdır. Bütün bunları nəzərə alaraq təqdim olunan dissertasiya işinin elmi yeniliyini bir daha anlamaq olar. Bu dissertasiya işində ilk dəfə olaraq rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin Koreya dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsi zamanı qarşıya çıxan problemlərdən və bu problemlərin müvafiq həlli yollarından bəhs edilmişdir. Burada təkcə tərcümə zamanı qarşılaşacağımız problemlərdən söhbət açılmamış, eyni zamanda Koreya dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin təsnifatı aparılmış və Azərbaycan dili ilə müqayisə edilmişdir. Bundan başqa, Azərbaycan dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinə dair tədqiqat işlərinin yox dərəcəsində olması da tədqiqat işinin elmi yeniliyindən xəbər verir.

Dissertasiyanın elmi və praktik əhəmiyyəti. Təqdim olunmuş tədqiqat işində Koreya dilində istifadə olunan rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin Azərbaycan dilinə tərcüməsi zamanı iki dil arasındakı oxşar və fərqli cəhətlər ortaya çıxarılmış, müqayisə və təhlillər aparılmışdır. Bundan başqa, göstərilən nümunələrin ətraflı izahı verilmişdir ki, məhz bu da dissertasiya işinin elmi əhəmiyyətini göstərir. Praktiki əhəmiyyətinə gəldikdə isə indiyə qədər bu mövzuda yazılmış dissertasiya işlərinin mövcud olmadığını nəzərə alsaq, təqdim olunan işin praktik əhəmiyyətini də anlamış olarıq. Yəni, gələcəkdə Azərbaycan Koreya dillərinin müqayisəsinə və ya Azərbaycan və Koreya

dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinə həsr olunmuş hər hansısa bir tədqiqat işi ilə məşğul olan tədqiqatçılar bu vəsaitdən yararlana və ona istinadlar edə bilərlər.

Tədqiqat işinin aprobasiyası. Koreya dilindəki rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin Azərbaycan dilinə tərcüməsinə həsr olunmuş bu dissertasiya işi Azərbaycan Dillər Universitetinin Roman dillərinin tərcümə nəzəriyyəsi və praktikasına kafedrasında müzakirə edildikdən sonra aprobasiyadan keçmiş və müsbət rəy almışdır. Tədqiqat işindən əlavə, “Rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin Koreya dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsi” adlı məqalə çap edilmək üçün Elmi Şuraya təqdim olunmuşdur. Məqalənin mövzusu dissertasiya işi ilə eynidir, belə ki, burada da Koreya dilindəki rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dili tədqiq olunmuşdur. Nəzərə alsaq ki, Koreya dili ilə bağlı olan tədqiqat işləri o qədər də çox deyil, bu məqalənin oxucular üçün Koreya dili ilə tanış olmaq və bu dili öyrənmək istəyənlər üçün nə dərəcədə əhəmiyyətli olduğunu görə bilərik.

Dissertasiyanın strukturu. Co Nam Cunun “1982-ci il təvəllüdü Kim Ci Yonq” əsərindəki rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin tərcüməsi və tərcümə zamanı qanunauyğunluqlar və istisnalara həsr olunan tədqiqat işi üz qabığı, giriş, 3 fəsil, 9 yarımfəsil, nəticə, cədvəllərdən ibarət olan əlavələr və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

Tədqiqat işinin I fəslində 2 yarımfəsildən ibarətdir ki, burada da əsasən rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin işlənmə dairəsi, yəni məişətdə və bədii ədəbiyyatda istifadəsindən bəhs olunur. II fəsil Koreya dilindən Azərbaycan dilinə rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin tərcüməsinə həsr olunmuşdur. Bu fəsil 4 yarımfəsildən ibarətdir ki, burada da əsasən tərcümə zamanı qanunauyğunluqlar və istisnalardan bəhs olunmuş, eyni zamandan Koreya dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin təsnifatına yer verilmişdir. 3 yarımfəsildən ibarət olan III fəsildə isə “1982-ci il təvəllüdü Kim Ci Yonq” əsərindəki rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin tərcüməsinə və izahatına geniş yer ayrılmışdır.

Bundan başqa isə buraxılış işinin sonunda əlavələr bölməsində rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinin təsnifatına dair cədvəllər, nəticə bölməsində mövzu haqqında son qeydlər, ədəbiyyat siyahısı öz əksini tapmışdır. Dissertasiya işinin ərsəyə gəlməsində Azərbaycan dilində yazılmış vəsaitlər və Koreya dilində yazılmış kitablardan başqa, elektron vəsaitlərdən də istifadə olunmuşdur.

I FƏSİL

RƏSMİ VƏ QEYRİ-RƏSMİ DANİŞIQ DİLİNİN İŞLƏDİLMƏ DAİRƏSİ

1.1.Məişətdə rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinin istifadəsi

Bildiyimiz kimi, Azərbaycan dili istər fonetik, istərsə də qrammatik və leksik quruluşuna görə dünyanın ən zəngin dillərindən biridir. Hər bir xalqın dili onun inkişaf səviyyəsindən xəbər verir. Dili yaradan xalq olduğu kimi, onun inkişaf etdirən və formalaşdırın da xalqdır. Dil insanlar arasındakı başlıca ünsiyyət vasitəsidir. Dil və danışıq forması nitq mədəniyyətini formalaşdırır. Nitq mədəniyyəti dedikdə, əsasən, şifahi nitq nəzərdə tutulur.

Məlumdur ki, şifahi nitq yazıdan öncə də mövcud olmuşdur. Şifahi nitq dedikdə isə bura danışıq dili ilə yanaşı müxtəlif bölgələrdə istifadə olunan dialekt və şivələr daxil edilir. Danışıq dilinə həm də “qeyri-ədəbi dil” də deyilir. Danışıq dilini yazılı dildən fərqləndirən başlıca amillərdən biri qrammatik cəhətdən sərbəst olmasıdır. Şifahi nitqdəki söz sırasının sərbəstliyi bunun ən bariz nümunəsidir. Şifahi nitqin özünəməxsus vurğusu və intonasiyası, səslənməsi və dinlənilə bilməsi onu yazılı nitqdən fərqləndirən digər xüsusiyyətdir. Danışıq dili daha sadə və yığcam olması ilə də digər dil üslublarından fərqlənir. Həmçinin şifahi nitqdə müxtəlif əl-qol hərəkətlərindən, mimikalardan və söylənilən nitqdən asılı olaraq müxtəlif intonasiyalardan istifadə olunur. Bu da öz növbəsində şifahi nitqin dinləyən tərəfindən daha dəqiq və ətraflı bir şəkildə qavranılmasını sürətləndirir. “Danışıq dilinin ictimai həyatda xüsusi yeri vardır. Belə ki, bu dil xalqımızın əsasən ədəbi dili bilməyən və yaxud az bilən təbəqəsinə xidmət edir. Danışıq dilinin rolu bununla məhdudlaşmır. Şifahi ünsiyyətdə ondan savadlı adamlar da istifadə edirlər.”(4, s.35)

Yuxarıda da qeyd olunduğu kimi, şifahi nitq yazılı nitqlə müqayisədə sərbəst olması ilə fərqlənir. Sərbəst danışıq çox vaxt danışan şəxsin ədəbi dilin normalarından kənarlaşması kimi başa düşülsə də, əslində bu belə deyildir. Çünki danışıq tərz, yəni istifadə olunacaq sözlər, mimika və jestlər, həmçinin intonasiya insanların arasındakı

münasibətdən asılı olaraq dəyişir. Bu zaman ünsiyyət və müraciət forması da fərqli olur. Yəni, sərbəstlik hər zaman nəzakətsizlik və özbaşınalıq demək deyildir. Çünki şifahi nitqə aid edilən danışmaq dili də öz növbəsində rəsmi və qeyri-rəsmi danışmaq dili olaraq iki yerə bölünür. Struktur baxımından bir sıra fərqli cəhətlər özünü göstərsə də, bu dünyanın əksər dillərində belədir. Həmçinin Azərbaycan və Koreya dillərində də rəsmi və qeyri-rəsmi danışmaq dili mövcuddur. Lakin bunlar bir-birindən işlənmə yerinə, istifadə olunan şəkildə və xitablara görə fərqlənir.

Aydın məsələdir ki, əgər söhbət danışmaq dilindən gedirsə, o əsasən məişətdə istifadə olunur. Lakin danışmaq dilinin məişətdə istifadəsi onun hər zaman qeyri-rəsmi olması demək deyildir. Çünki məişətdə istifadə olunan adi danışmaq dili də özlüyündə rəsmi və qeyri-rəsmi danışmaq dili olmaqla iki yerə bölünür. Rəsmi danışmaq dili deyildikdə, bu çox zaman rəsmi üslubla qarışdırılır. Nəzərə almaq lazımdır ki, rəsmi üslub xalq dilindən təcrid olunmuş bir üslub deyildir. “Rəsmi üslub xalq dilindən təcrid olunmuş bir üslub olmadığı üçün burada xalq dilinə məxsus sözlər, ifadələr, qrammatik formalardan istifadə olunur”(3, s.37). Amma bu heç də rəsmi üslub ilə rəsmi danışmaq dilinin eyni olması anlamına gəlmir. Çünki bildiyimiz kimi, rəsmi üslub yazılı nitqə aid edilir. “Cəmiyyətdə rəsmi münasibətləri bildirmək üçün yazılan dövlət sənədlərinin üslubu rəsmi üslub adlanır. Buraya bütün dövlət sənədlərinin – protokol, akt, nota, əmr, qərar, bəyanat, qətnamə və s. sənədlərin dili daxildir” (4,s.28). Məişətdə istifadə olunan rəsmi danışmaq dilinə gəldikdə isə bu sırf insanlar arasındakı münasibətdən asılı olaraq yaranan bir danışmaq tərzidir. Məsələn, öz yaşdığımız olsa da belə, ilk dəfə tanıdığımız şəxsə “sən” deyərək müraciət edə bilmərik. Həmçinin yaşından və vəzifəsində asılı olmayaraq tez-tez ünsiyyətdə olmadığımız, dost və ya ailə üzvümüz olmayan şəxsə də bu cür xitab etmək etik cəhətdən düzgün hesab olunmur. “Əli və Nino” əsərindən götürülmüş aşağıdakı nümunəyə nəzər salaq:

“Bağışlayın məni, Əli xan. Mən sizi təhqir etmək istəmirdim. Bizim sizin kimi adamlara ehtiyacımız var” (18, s.259).

Göstərilən nümunədə baş nazir Fətəli xan əsərin baş qəhrəmanı olan Əli xana ondan yaşca və rütbəcə böyük olmasına baxmayaraq “sən” deyə deyil, “siz” deyə müraciət etmişdir. Azərbaycan dilində məişətdə istifadə olunan rəsmi danışıq dili dedikdə, məhz bu başa düşülür. Əsərdən başqa bir nümunəyə də nəzər yetirək:

“ – Axşamınız xeyir, cənab müdir. – deyə mən utancaq şəkildə ona müraciət etdim.

– Axşamınız xeyir,Şirvanşir, imtahan qorxusundan özünüzə gələ bilmisinizmi?”
(18, s.37)

Yuxarıda qeyd olunan bu nümunədə də baş qəhrəman Şirvanşir özündən yaşca böyük olduğu üçün təhsil aldığı məktəb müdirinə “siz” deyə müraciət edir. Amma məktəb müdiri ondan yaşına və vəzifəsinə görə böyük olsa da, o da Şirvanşirə yəni Əli xana “siz” deyə müraciət edir. Göstərilən nümunədəki “axşamınız xeyir”, “cənab müdir”, “özünüzə” və “gələ bilmisinizmi” kimi söz və ifadələr məişətdə istifadə olunan rəsmi danışıq dilinə aid nümunələrdir. Azərbaycan dilinin qrammatik normalarına əsasən, bilirik ki, əgər cümlədə mübtəda olaraq “siz” işlənmişdirsə, cümlənin sonunda da ona uyğun olaraq xəbərə “-siniz⁴” şəkilçisi artırılmalıdır. Yəni, biz danışan zaman istifadə etdiyimiz müəyyən sözlər, əvəzlilər və şəkilçilər danışığımızın rəsmi və ya qeyri-rəsmi olduğunun göstəriciləridir.

Məişətdə istifadə olunan rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilindən asılı olaraq bəzi sözlər də fərqli şəkildə işlənə və ya onlara sinonim olan sözlərlə əvəz edilə bilər. Həm Azərbaycan, həm də Koreya dilində yazılmış aşağıdakı nümunələrə baxaq:

1. 서류를 민수에게 주었다. [Soryurıl Aidaneqe cuotda]. -Sənədləri Minsuya verdim.

서류를 사장님께 드렸다. [Soryurıl sacanqnimqe dıryotda]. - Sənədləri müdirə təqdim etdim.

2. 친구에게 선물을 주었다. [Çinqueqe sonmurıl cuotda]. -Dostuma hədiyyə verdim.

선생님께 선물을 드렸다. [Sonsen`nimqe sonmurıl dıryotda]. - Müəllimə hədiyyə bağışladım.

Yuxarıda qeyd olunan nümunələrə nəzər yetirdikdə görürük ki, nümunə 1-də yazılan hər iki cümlə eyni struktura və semantikaya malikdir. Lakin birinci cümlədə istifadə olunan “주다” [cudə]“vermək” feili ikinci cümlədə “드리다” [dıridə]“təqdim etmək” feili ilə əvəz olunmuşdur. Çünki əgər biz hər hansısa bir əşyanı yaşca böyük və ya hörmətli bir şəxsə veririksə, bu zaman adətən “təqdim etmək” feilindən istifadə olunur. Nümunə 2-də isə yazılan cümlələrin birində hədiyyə dosta, digərində isə müəllimə edilir. Bu halda da birinci cümlədəki 선물하다[sonmurada] “hədiyyə vermək” söz birləşməsi ikinci cümlədə 선물을 드리다[sonmurıl dıridə]“hədiyyə bağışlamaq” ifadəsi ilə əvəzlənmişdir. Bu da bizim istifadə etdiyimiz “vermək” feilinin situasiyadan asılı olaraq ona sinonim olan və əsasən rəsmi danışiq dili üçün müvafiq hesab olunan digər feillərlə ifadə olunmasının mümkünliyünü göstərir.

Məişətdə istifadə olunan qeyri-rəsmi danışiq dilində ayrı-ayrı insanların danışığı artıq təkcə qarşıdakı insanın yaşından və ya vəzifəsində asılı olaraq deyil, eyni zamandan danışan şəxsin yaşadığı coğrafi ərazidən də asılı olur. Buna da biz fərqli regionlardan yaşayan insanların istifadə etdiyi dialekt və şivələrdə daha çox rast gələ bilərik. Ümumiyyətlə Azərbaycan dilində danışiq a)sadə danışiq, b)dialekt və şivələr olaraq iki qrupa ayrılır.

Professor M.Şirəliyev Azərbaycan dilinə məxsus dialektləri və şivələri ərazi baxımından dörd əsas qrupa ayırmışdır ki, bunlar da aşağıdakılardır:

1. Şərq qrupu dialekt və şivələr. Buraya Bakı, Şamaxı, Quba, Lənkəran, Muğan bölgələrində istifadə olunan dialekt və şivələr aid edilir.

2. Qərb qrupu dialekt və şivələr. Bu qrupa Qazax, Qarabağ, Gəncə kimi bölgələrə dair dialekt və şivələr aiddir.
3. Şimal qrupu dialekt və şivələrdir ki, bura Şəki və Qax kimi bölgələrimizə aid dialekt və şivələr daxildir.
4. Cənub qrupu dialekt və şivələr. Buraya isə Naxçıvan, Ordubad, Təbriz, İrəvan dialekt və şivələr daxil edilir.

Biz məişətdə istifadə etdiyimiz şifahi nitqi ümumilikdə danışiq dili adlandırsaq da, onun daxili bölgülərinin mövcud olduğunu dərk etmiş olduq. Belə ki, məişətdə istifadə olunan danışiq dili ünsiyyətdə olduğumuz şəxsin kimliyindən, yəni yaş və vəzifəsindən asılı olaraq və müxtəlif regionlardan olan şəxslərin nitqinə görə rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dili və yaxud da sadə danışiq və dialekt və şivələr olaraq əsas iki qrupa bölünür.

1.2. Bədii ədəbiyyatda rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin istifadəsi

Danışiq dili və yaxud da qeyri-ədəbi dilin şifahi və yazılı ədəbi dil olmaqla iki forması mövcuddur. Danışiq dili dedikdə, hər kəsin ağına ilk növbədə şifahi nitq gəlməsinə baxmayaraq yazılı ədəbiyyatlarda da biz təbii olaraq qeyri-ədəbi dil nümunələrinə rast gələ bilərik. Məhz bu baxımdan da şifahi nitq də öz növbəsində a) şifahi kitab dili və b) şifahi danışiq dili olmaqla iki növə bölünmüşdür. Beləliklə də, şifahi nitqdə istifadə olunan ədəbi dil nümunələri şifahi ədəbi dil, yazı ilə ifadə olunan ədəbi nümunələr isə yazılı ədəbi dil adlandırılır. Biz demək olar ki, bir çox dillərdə istər şifahi ədəbi dil, istərsə də yazılı ədəbi dildə həm rəsmi, həm də qeyri rəsmi danışiq nümunələrinə rast gələ bilərik. İndi isə Azərbaycan və Koreya dillərinin bədii ədəbiyyatında işlənmiş rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinə dair nümunələrə nəzər salaq.

Azərbaycanın görkəmli yazıçılarından olmuş C. Məmmədquluzadə, S.S.Axundov, İ.Şıxlı, C. Cabbarlı, Ə. Məmmədخانlı, Ə.Haqverdiyev və s. kimi

şəxsiyyətlərin ədəbi yaradıcılıqları bu növ nümunələrlə olduqca zəngin olması ilə fərqlənir. İlk olaraq C. Məmmədquluzadənin yaradıcılığındakı nümunələrə nəzər yetirək:

“Ya borcunu ver, ya çəkil kənara!”(10, s.31)

“Hər nə sözün var, de və Molla əmidən yana arxayın ol. Oxu, görək nə var, nə yox” (10, s.31)

Yuxarıda göstərilən nümunələr yazıçının “Bəlkə də, qaytardılar” adlı hekayəsindəndir. Qeyd olunan birinci cümlədəki “ver, çəkil”, ikinci cümlədəki “de, arxayın ol, oxu” kimi ifadələr feilin əmr şəklindədir. Bu feillərin cümlələrdə “verin, çəkilin, deyin, arxayın olun, oxuyun” kimi deyil, məhz “ver, çəkil, de, arxayın ol, oxu” kimi verilməsi buradakı nitqin qeyri-rəsmi danışiq dilinə aid olduğunu göz önünə gətirir.

Cəlil Məmmədquluzadənin başqa bir əsəri olan “Usta Zeynal” hekayəsi də bu qəbildən olan nümunələrlə zəngindir. Əsərdə Usta Zeynalın Qurbana üz tutaraq dediyi “Qurban, bir şey yadıma düşdü, tez dur ayağa. Dur, oturma. Get bizdə saxsı ləyən var, küpə var, onları və bir parç da götür gəl.”(10,s.100) cümlələrindəki “dur, oturma, get, götür gəl” kimi feilləri də qeyri-rəsmi ədəbi dilə aid etmək olar.

Azərbaycanın məşhur hekayə ustalarından biri olmuş İsmayıl Şıxlının yaradıcılığındakı qeyri-rəsmi danışiq dilinə aid nümunələrə nəzər salaq.

“- Mən onu əsgərliyə yola salmışdım.

- O isə əsir düşüb, vətən xainidir.

- Ağızını təmiz saxla, xain özünsən!

- Arvad, baş aparma, oğlunun yerini de!” (14,s.117)

Yuxarıda yazıçının “Goreşənlər” adlı hekayəsindəki dialoqda “ağzını təmiz saxla”, “baş aparma” kimi frazeoloji birləşmələr, həmçinin “yerini de” kimi ifadələrin işlənməsi onun qeyri-rəsmi danışiq dilində yazılmasından xəbər verir.

Oxşar nümunələrə yazıçının “Zərbə” hekayəsində də rast gəlmək mümkündür. Növbəti dialoqa baxaq:

- “ - Utanmırsan, Salman?
- Nədən utanmalıyam?
- O kişi sənə nə qədər yaxşılıq eləyib, bu da “sağ ol”undu?
- Nə yaxşılıq eləyib?
- Bir semestr sənə cibindən təqaüd verib.
- Mənə nə? imtahandan kəsməyəydi, canı çıxıb pul da verməyəydi.” (14,s.50)

Bu dialoqda da işlədilən “utanmırsan?”, “sağ ol-undu?” kimi ifadələr və “canı çıxmaq” kimi məcazi mənalı söz birləşməsi dialoqun məişət üslubuna xüsusən də qeyri-ədəbi dilə aid olduğunu göstərir. Çünki məcazi mənalı söz birləşmələri danışiq dilində geniş şəkildə istifadə olunduğu üçün bədii əsərlərdəki dialoqlarda da onlara geniş yer verilir. İstənilən oxucunun bilik səviyyəsinə uyğun frazeologizlərin seçilərək əsərlərdə istifadə olunması da önəmli məqamlardan biridir. Bu növ söz birləşmələri ilə bədii əsərin zənginləşdirilməsinin müsbət cəhətlərindən biri və ən önəmlisi də onların əsərin dilini daha emosional və obrazlı şəkildə oxucuya çatdırmasıdır. Bu da öz növbəsində əsərin oxucu tərəfindən daha yaxşı dərkinə təmin edir.

Azərbaycan ədəbiyyatında olduğu kimi Koreya ədəbiyyatında da məişət üslubuna yaxın olan qeyri-rəsmi danışiq dilinə geniş şəkildə yer verilir. İstənilən xalqın bədii ədəbiyyatının, o cümlədən Koreya ədəbiyyatının da qeyri-rəsmi danışiq dili ilə zəngin olmasının əsas səbəbi bu danışiq tərzinin daha çox xalqın adət-ənənələri və yaşayış tərzini özündə əks etdirməsidir. Məsələn, Co Nam Cunun “1982-ci il təvəllüdü Kim Ci Yonq” əsərindəki bu cümlələr söylənilənlərin bariz nümunəsidir.

1. “엄마, 송편¹ 집에서 한 거야?”(11, s.16) [Omma, son’pyon cibeso han qoya?]-Ana, sonqpyonu evdə hazırlamısan?
2. “.....차례도 안 지내는 집에서 뭐 하러 음식을 이렇게 많이 해? 엄마도 다 늙어 고생이고, 지영이도 고생이고”(11, s.16) [Çaredo an cinenin cibeso moharo ımşıqıl iroke mani he? Ommado ta nılqo qoseniqo, Ci Yongido qoseniqo.] –Anım mərasimi belə keçirtmirik. Nə üçün bu qədər çox yemək hazırlamısan? Sən də daha qocalmısan. Bu həm sənə, həm də Ci Yonqa əziyyətdir.

Qeyd olunan ilk nümunədəki cümlədə xəbər qismində çıxış edən “하다”[hada] feilinə “은/ㄴ 거예요”[-in/n qoyeyo] deyil, “은/ㄴ 거야”[-in/n qoya] artırılması cümlənin qeyri-rəsmi danışiq dilinə xas olduğunu göstərir. Eyni zamanda ikinci nümunədəki “하다”[hada] feilinin də “해요”[heyo] kimi deyil, məhz “해”[he] kimi işlənməsi cümlənin qeyri-ədəbi dilə aid olmasının göstəricisidir. Koreya dilində şəxslər üzrə ayrı-ayrılıqda xəbərlilik şəkilçiləri olmasa da, nitqin rəsmi və ya qeyri-rəsmi olduğunu bildiren standart şəkilçilər mövcuddur. Məhz bu şəkilçilərin köməyi ilə Koreya dilində nitqin rəsmi və ya qeyri-rəsmi, etik və ya qeyri-etik olduğunu asanlıqla ayırd etmək mümkündür.

Yuxarıda qeyd olunmuş cümlələrin qeyri-rəsmi danışiq dilinə, yəni məişət üslubuna xaslığı bizə Koreya məişəti və mədəniyyəti haqqında da müəyyən informasiyalar əldə etməyə kömək edir. Məsələn, birinci cümlədəki “송편”[son’pyon]koreyalıların 추석² [Çusok] bayramında hazırladıqları şirniyyat növüdür. İkinci cümlədəki “차례를 지내다”[çareril cineda] isə koreyalıların bayramlarda evdə təşkil etdikləri anım mərasimidir.

¹송편-(sonqpyon) düyü unundan içərisinə şabalıd, küncüt, qırmızı lobya və s. qoyulmaqla yarım ay formasında olan və əsasən Çusok bayramında hazırlanan Koreya şirniyyat növü.

²추석-(Çusok) ay təqvimini ilə 8-ci ayın 15-də keçirilən Koreyanın şükranlıq bayramı.

Eyni əsərdən başqa bir nümunəyə nəzər salaq:

“손목 많이 쓰지 말고 잘 쉬어, 어쩔 수 없지 뭐” (11, s.148) [Sonmoq mani sici malqo cal şüo, occol su obci mo] – Biləyini çox yorma, dincəl. Başqa çarə yoxdur.

Bu cümlədə də xəbərin “쉬세요” və ya “쉬어요” kimi deyil, “쉬어” kimi verilməsi də cümlənin qeyri-rəsmi danışiq dilində yazıldığından xəbər verir.

Azərbaycan bədii ədəbiyyat nümunələri xalqın danışiq dilinə daha yaxın olan qeyri-rəsmi danışiq dili ilə zənginliyi ilə seçilsə də, bədii əsərlərdə də lazım gəldikdə rəsmi danışiq dilini də yer verilir. Bu da daha çox əsərin ərsəyə gəldiyi mühitdən, əsərin süjet xəttindən və müəllif intensiyasından asılı olaraq dəyişir. Bəzən elə hal ola bilər ki, müəllif hər hansısa bir dialektən istifadə edərək oxucuya müəyyən bir informasiyanı çatdırmaq istəsin. Bədii əsərlərdə ayr-ayrı bölgələrə məxsus olan dialekt və şivələrdən istifadə etmək yanlış hesab olunmur. Amma bu dialekt və şivələrin istifadəsi əsərin ilk səhifəsindən sonuna qədər davam edərsə artıq oxucunu yora bilər. Yəni, əsərdə danışiq dilindən xüsusən də dialekt və şivələrdən istifadə normal hal hesab olunsada, həddən artıq istifadədən yayınmaq lazımdır. Bildiyimiz kimi, danışiq dili özü iki adi danışiq dili və poetik nitq olmaqla iki yerə ayrılır. Adi danışiq dili də sadə danışiq və dialekt və şivələr olmaqla iki növə bölünür. Müəllif bədii əsəri yazan zaman sadə danışiq dilinə daha çox üstünlük verməsi həm onun hər kəs tərəfindən anlaşılmasını təmin edər, həm də oxucunu yormaz.

Bəzən isə elə hallar olur ki, sadə dildə yazılan bir bədii əsər oxucunun bilik səviyyəsinə uyğun olmur. Bu zaman isə həmin oxucunun intellekt və bilik səviyyəsinə uyğun əsərlərin yazılması daha zəruri hesab olunur. Belə hallarda əsərin sadə danışiq dilində deyil, rəsmi danışiq dilində yazılmasına da müəyyən qədər ehtiyac duyulur. Dilimizdəki bədii ədəbiyyat nümunələri bu kimi misallarla zəngindir. Məsələn, görkəmli dövlət xadimi və yazıçı olmuş Yusif Vəzir Cəmənəzəminlinin əsərləri də bu qəbildəndir. Yazıcının “Dərviş məsələsi” əsərindəki bir nitqə nəzər yetirək:

“Cənab, sizin kimi alicənab bir zatla təsadüfən tanış olduğuma çox məmnunam. Sağ olun, qardaşım! Allahdan diləyim budur ki, sizin səadət günəşiniz Saratovda parlсын” (24, s.192).

Göstərilən nümunədəki “cənab” müraciət forması, “alicənab, zat, siz” kimi ifadələrin, həmçinin cümlədə xəbər rolunu oynayan “sağ olun”, “parlсын” sözlərinin sonuna artırılan “-ın⁴”şəkilçisi, “günəşiniz” sözündəki “-nız⁴” mənsubiyyət şəkilçisi nitqin rəsmi danışq dilinə aid olduğunun göstəricisidir. Çünki biz heç bir halda məişətdə qeyri-rəsmi danışq dilində danışan zaman bir-birimizə “siz” və ya “cənab” deyə müraciət etmirik. Bu kimi söz və ifadələrin istifadəsi təqdim olunmuş nitqin rəsmi danışq dilinə mənsubluğunu bir daha sübut edir.

Yazıcının digər bir əsəri olan “Mariya” adlı hekayədə bir qulluqçu keşişə bu şəkildə müraciət edir:

“Ata, siz bizim ruhani rəhbərimizsiniz, məclisə sədrlik ediniz də, iş nizama düşsün” (24, s. 232).

Yuxarıda qeyd olunan cümlədə də qulluqçunun keşişə “siz” və ya “ata” kimi xitab etməsi və müvafiq şəkilçilərin istifadəsi nitqin rəsmiliyindən xəbər verir.

İndi isə Koreya dilindəki rəsmi danışq dilinə aid nümunələrə baxaq. Rəsmi danışq dilideyən zaman ilk olaraq yaşca və ya vəzifəcə bizdən böyük şəxslərlə danışan zaman istifadə olunan danışq tərzə nəzərdə tutulur. Bura eyni zamanda böyük kütlə qarşısındakı çıxışlar və ya müsahibələri də aid etmək olar. Yenə də Co Nam cunun “1982-ci il təvəllüdü Kim Ci Yonq” əsərinə nəzər salsaq belə bir cümlə ilə rastlaşa bilərik:

“제 옷차림이나 태도에 문제가 없었는지 돌아보고, 당사분의 적절치 못한 행동을 유발한 부분이 있다면 고치겠습니다.” [Ce otçarimina tedoe munceqa obsonnıncı doraboqo, san’sabune coqcolçi motan henqdonqıl yubaran bubuni itdamyon

qoçiqessımnıda.] – Mənim geyimimdə və ya davranışında problem olub olmadığını nəzərdən keçirib qarşı tərəfin belə davranışına səbəb olacaq nəyinsə olduğunu görsəm düzəldərəm.

Nümunədə göstərilən cümlə əsərdəki bir iş mü sahibəsindəki mü sahibin nitqidir. Təbii olaraq mü sahibə zamanı iştirakçıların qeyri-rəsmi danışiq dilində danışmaları məqbul hesab olunmur. Məhz bu baxımdan da bu cümlə əsərdə də rəsmi danışiq dilində ifadə olunmuşdur. Buna görə də əsərdəki “mənim” əvəzliyi “내”[ne] olaraq deyil, “제”[ce] olaraq verilmişdir. Həmçinin cümlənin xəbəri də qeyri-rəsmi danışiq dilindəki kimi “고칠게”[qoçilge] olaraq deyil, məhz “고치겠습니다”[qoçiqessımnıda] kimi qeyd olunmuşdur.

Qeyri-rəsmi danışiq dilinin bir qolu olan poetik nitqdən bəhs edən zaman ilk ağla gələn nümunələr təbii olaraq poeziya nümunələridir. XX əsrdə yaşayıb yaratmış dəyərli şairimiz olan Mikayıl Müşfiqin yaradıcılığı da bu tərzdə olan poetik nümunələrlə zəngindir. Onun şeirləri istənilən bilik səviyyəsində olan oxucu tərəfindən asanlıqla dərk olunması ilə seçilir. Məsələn, şairin “Bəxtiyar” adlı şeirindən bir misraya baxaq:

“Həyatdan doymayan, işdən doymayan,

Əfsanə sözlərə məhəl qoymayan,

Könlünü, gözünü verib işinə,

Baxıb həyatının yüksəlişinə,

Xalqilə titrəyən, xalqilə gülən,

Vətənçin yaşayan, vətənçin ölən

Səmimi bir insan nə bəxtəvərdir!” (19, s.130)

Şairin “Bəxtiyar” adlı şeirinin xalqın başa düşdüyü dildə yazılması, fars və ərəb dilindəki sözlərdən istifadə etməməsi onun daha da anlaşılıqlı olması və sevilməsi ilə

nəticələnmişdir. Şairin demək olar ki, bütün yaradıcılığı bu tərzdə yazılmış şeir və poemalarla zəngindir.

Yuxarıda qeyd olunan nümunələrdən fərqli olaraq bəzən elə hallar olur ki, yazıda göstərilən qeyri-ədəbi dil nümunəsinin rəsmi və ya qeyri-rəsmi danışığı dilinə aid olduğunu ayırd etmək olmur. Belə hallarda əsərin kontekstinə nüfuz etmək lazımdır. Məhz əsərin kontekstinin köməyi ilə bunu müəyyən etmək mümkün olacaqdır. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

“Ağlım kəsmir. Xəstəlik boğazının səs tellərini həmişəlik şikəst edib. Bakıda, Moskvada ən yaxşı həkimlər baxdılar. Hamısı da bu fikri təsdiq etdi” (15, s.66).

Ilyas Əfəndiyevin “Qırçı və qırmızı çiçək” əsərindəki bu nitqə nəzər yetirdikdə ilk baxışda onun rəsmi yoxsa qeyri-rəsmi danışığı dilinə mənsub olduğunu ayırd etmək olmur. Lakin əsəri oxuduqda görürük ki, dialoq tikinti rəisi Əşrəf Sultanov və baş mühəndis Cəmil arasında baş tutur. Onların iş yoldaşı olması bu nitqin rəsmi danışığı dilinə aid olmadığını göstərir.

Başqa bir nümunə isə Cəfər Cabbarlının “Firuzə” adlı əsərindəndir.

“Mən bütün bu praktiki işlərə davam edirəm. Qızdırma ilə mübarizə aparmaq üçün rayonda olmuşam. Mən sizdən rica etmək istəyirəm. Əgər mümkünsə...” (9, s.157).

Yuxarıdakı ilk iki cümləni oxuyan zaman yenə də onun rəsmi və ya qeyri-rəsmi nitqə aid olduğuna dair bir işarə tapmaq mümkün deyil. Lakin sonrakı cümləni oxuyan zaman söhbətin Firuzə ilə dosent-prorektor arasında baş tutduğunu və yuxarıda qeyd olunmuş cümlələrin Firuzənin dilindən deyildiyi məlum olur. Nitqin müəllifi vəzifəcə və yaşca qarşı tərəfdən balaca olduğu üçün onun bu nitqini rəsmi danışığı dilinə aid etmək daha düzgün olar.

Koreya dilində isə vəziyyət bir qədər fərqlidir. Çünki bu dildə istənilən nitqin rəsmi və ya qeyri-rəsmi olduğunu şəkilçilər və ya istifadə olunan sözlər vasitəsilə ayırmaq mümkündür. So Ha Cinin “Yaxta” əsərindəki iki ayrı nümunəyə baxaq:

1. “왜, 아직 그거 안 끝났어?”(30, s.193) [Ve acik kıqo an qınnasso?] – Niyə, onu hələ bitirməmişən?
2. “오늘 만날 부인네가 무척 까다로워 보이더라고요. 긴장할 필요는 없어요. 표정을 밝게 하고 묻는 말에만 대답하세요. 그전에 뭐 따뜻한 거 한잔하는 게 좋겠습니다.”(30, s. 141) [Onıl mannal buinneqa muçoq qadaravo boidoraqoyo. Kincan’hal pıryonun obsoyo. Pyocon’ıl baqqe haqo munnın mareman dedapaseyo. Kıcone mo daddıtan qo hanın qe cokessımnıda] – Bu gün görüşəcəyiniz qız bir az ciddi görünürdü. Gərginliyə ehtiyac yoxdur. Gülümsəyin və yalnız verdiyi suallara cavab verin. Öncə nəysə isti bir şey içsəniz yaxşı olar.

Birinci nümunənin qeyri-rəsmi nitq olduğu cümlədəki xəbərlik şəkilçilərində məlum olur. Belə ki, cümlədəki “niyə?” sual əvəzliyi rəsmi danışmaq zamanı “왜요?”[veyo] kimi işlənməli idi. Lakin bu cümlə qeyri-rəsmi danışmaq dilinə aid olduğundan burada “왜?”[ve] kimi ifadə olunmuşdur. Eyni zamanda “끝났어요”[qınnassoyo] sözü də “끝났어”[qınnasso] kimi verilmişdir ki, bu da bir da cümlənin məişət üslubunda olduğunun göstəricisidir. İkinci cümlənin isə rəsmi danışmaq dilinə xas olduğunu “보이더라고요”[boidoraqoyo] sözündəki “-더라고요”[doraqoyo], “없어요”[obsoyo] sözündəki “-어요”[-oyo], “대답하세요”[dedapaseyo] sözündəki “-(으)세요”[-ıseyo] və 좋겠습니다[cokessımnıda] sözündəki “-습니다”[sımnıda] şəkilçisi ilə anlamaq olar.

II FƏSİL

RƏSMİ VƏ QEYRİ-RƏSMİ DANIŞIQ DİLİ VƏ ONLARIN TƏRCÜMƏSİ

2.1. Azərbaycan dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dili

Hər bir xalqın istifadə etdiyi dilin özünəməxsus qrammatikası və leksikası mövcuddur. Ayrı-ayrı dillər eyni bir dil ailəsinə mənsub olsa da, bu özünəməxsusluqlar hər zaman özünü büruzə verir. Azərbaycan dili aqqlütinativ dillərə(iltisqi dillərə) aiddir. “Məlumdur ki, Koreya dili və Azərbaycan dili nominativ quruluşlu aqqlütinativ dillərdən hesab olunur. Həmçinin, bəzi mənbələrdə Koreya dilinin Altay dilləri ilə genetik qohumluğunun olduğu fikri də irəli sürülür. Məhz bu baxımdan da tərcümə zamanı hər iki dil arasında bir sıra oxşar cəhətləri aşkar etmək mümkündür” (22, səh 1.). “Azərbaycan və Koreya coğrafi baxımdan bir-birinə uzaq olan iki ölkə olmasına baxmayaraq linqvistik baxımdan yaxın ölkələrdir. Bu dillərdə cümlədə söz sırası eynidir. Hər iki dil SOP, yəni mübtəda-tamamlıq-xəbər ardıcılığına əsaslanır.” (17, s. 44)

Lakin bütün bu bənzərliklərə baxmayaraq iki dil arasında qrammatik, semantik və leksik fərqlər də vardır. Bu fərqliliklər də təkcə yazıda deyil, şifahi nitqdə də özünü göstərir. Şifahi nitqdəki bu fərqliliklərə görə danışiqdilini rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dili olaraq iki yerə ayırsaq da, əslində dilimizdə beləbir bölgü mövcud deyildir. Sadəcə olaraq Koreya dilindəki danışığın mürəkkəbliyi dissertasiya işinin belə adlandırılması ilə nəticələnmişdir.

Məlumdur ki, hər hansısa bir xalqın dilini onun bütün nümayəndələri eyni peşəkarlıqla istifadə etmək bacarığına malik deyildirlər. “Ziyalılar, xüsusən alim və yazıçılar dildən daha məharətlə istifadə etməyə meyl göstərirlər. Onlar ümumxalq dilinin söz və ifadələrini, qayda-qanunlarını daha da cilalayır və daha mükəmməl şəkllə salırlar. Lakin savadsız və azsavadlılar isə dildən bir növ “xam” şəkildə istifadə edirlər.” (3, s.17)

Məhz buna görə də Azərbaycan dilini şərti olaraq 2 qrupa ayırmaq olar. Birincisi, bizim rəsmi danışiq dili olaraq adlandırdığımız *ədəbi danışiq* və yaxud da *ədəbi dildir*. İkincisi isə qeyri-rəsmi danışiq dili olaraq qeyd etdiyimiz *qeyri-ədəbi danışiq* və ya sadəcə *danışıq dilidir*.

İstər ədəbi dil, istərsə də qeyri ədəbi dilin formalaşmasında xalqın rolu əvəzsizdir. Ədəbi dilin yaranmasında və formalaşmasında da məhz xalqın içindən çıxmış alimlərin, yazıçıların və ziyalıların əməyi keçmişdir. “Ədəbi dil ictimai müəssisə və idarələrdə, nəşriyyat və mətbuatda, kino və teatrlarda, radio və televizorda, maarif və mədəniyyət ocaqlarında və s. istifadə olunan dildir” (4, s.18). Ədəbi dilimizin inkişafı və daha da geniş vüsət alması üçün qəzet, jurnal, kitab kimi vəsaitlərin kütləvi şəkildə çapına və onların xalqın bütün nümayəndələri tərəfindən, ən əsas da uşaqlar tərəfindən oxunmasına zərurət vardır. Yəni, uşaqların mütəmadi olaraq mütaliə ilə məşğul olması ədəbi dilin təkcə ziyalıların, yazıçı və şairlərin dilinə deyil, eyni zamanda xalqın əsas danışiq dilinə çevrilməsi ilə nəticələnə bilər.

Ədəbi dili qeyri-ədəbi dildən fərqləndirən əsas cəhəti də məhz onun üslublar üzərində qurulmasıdır. “Şübhəsiz, üslub ədəbi dilin təşəkkülü ilə əlaqədar meydana çıxmışdır. Dil tarixi üzrə əsaslı araşdırmalar aparan alimlər Azərbaycan ədəbi dilinin təqribən V-XI -əslər arasında əmələ gəlməsini göstərir və həmin dövrlər bunun üçün zəruri şəraitin mövcud olduğunu göstərir” (23, s.30). T.Əfəndiyeva bunun da məhz həmin dövrlərdə ticarət əlaqələrinin inkişafı və s. kimi mədəni hadisələrlə əlaqəli olduğunu vurğulamışdır.

Azərbaycan ümumxalq milli dili 3 əsas qrupa bölünür: ədəbi dil, dialekt və şivələr, xalq danışiq dili (Bax. Cədvəl1).Ədəbi dil özü ayrılıqda məişət üslubu, elmi üslub, publisistik üslub, rəsmi-işgüzar üslub və bədii üslublardan təşkil olunmuşdur. Biz bədii üslubda təkcə ədəbi dil nümunələrinə deyil, eyni zamanda dialekt və şivələrə, xalq danışiq dili nümunələrinə də rast gələ bilərik. Linqvistikada ədəbi dilin üslublarına *dil üslubları*, *nitq üslubları* və *funksional üslublar* da deyilir.

Məişət üslubu. Şifahi nitq forması olan məişət üslubu məişətdə insanların gündəlik istifadə etdiyi bir danışiq formasıdır. Məişət üslubunun danışiq dilində geniş istifadəsi onun bədii ədəbiyyatda işlənməməsi demək deyildir. Cəlil Məmmədquluzadə, İsmayıl Şıxlı, İlyas Əfəndiyev, Cəfər Cabbarlı və s. kimi yazıçılarımız əsərləri məişətdə istifadə olunan ifadələrlə, dialoqlarla zəngindir. Məişət üslubu məhz dialoji nitqdır. Daha sərbəst və yığcam olması, yarımçıq cümlələrdən geniş istifadə olunması onun əsas xüsusiyyətlərindədir.

Elmi üslub.Bu üslubun xarakterik cəhəti fikrin elmi şəkildə, yəni, daha dəqiq ifadə olunmasıdır. Elmi üslub daha çox terminlərin istifadəsi ilə fərqlənir. XIX-əsrde elmi yazılarda izafət³ terminləri çox işlənir. Lakin bəzi mütəfəkkirlərin elmi yazılarında bu tip terminlərə çox az rast gəlinir. Məsələn, C. Məmmədquluadə, N.Nərimanov, H.Zərdabi və s. kimi ziyalılarımız dilin təmizlənməsi üçün daim mübarizə aparmış və öz əsərlərində bu terminlərdən, demək olar ki, heç istifadə etməmişdilər. “Elmi əsərlərin dilində fars dilinə məxsus izafət tərkiblərinin bu şəkildə azlığı, əlbəttə həmin dövrdə Azərbaycan ziyalılarının sayca və keyfiyyətcə artması, xalqın mədəniyyət və təhsil səviyyəsinin məhz ana dilində aparılması ilə əlaqədardır” (1, s.357). Elmi üsluba məqalələr, tezislər, dissertasiyalar və s. daxildir.

Publisistik üslub.Ümumişlək sözlər daha çox istifadə olunması və xalq danışiqdilinə yaxın olması ilə fərqlənən bir üslubdur. Publisistik üslub radio və televiziya, mətbuatın dilidir. Bu üslubun təbliğatında mətbuatın xüsusi rolu olduğundan onu “mətbuat üslubu” da adlandırırlar. Buraya qəzet, jurnal məqalələri, müsahibə, bildiriş və elanlar aid edilir.

Rəsmi-işgüzar üslub. Adındanda göründüyü kimi, rəsmi və işgüzar sənədlərin dili olan bu üslub digərlərindən yığcamlığı, standartlığı və hər kəs üçün eyni olması ilə fərqlənir. Rəsmi-işgüzar üsluba aid edilən sənədlər dedikdə, ərizə, diplomatik yazışmalar, akt, protokol və s. başa düşülür. “Diplomatik sənədlərin özünün “yüksək

³izafət-ərəb və fars qrammatikalarında: təyini söz birləşmələri

leksikası” olur. Bu üslubda titulların işlənməsinə geniş yer verilir, cənab, korol, şah, imperator, hörmətli qonaq və s. bu kimi sözlər çox işlənir” (5, s. 38).

Bədii üslub. Bədii üslub digər üslublarla müqayisədə daha qədim tarixə malikdir. Əsas xarakterik cəhətlərindən biri də onun zənginliyidir. Xalq danışıq dilini yazılı ədəbiyyata gətirən də məhz bu üslubdur. Nəzm və nəsr olmaqla iki formada mövcuddur. Adından da bəlli olduğu kimi, buraya poema, roman, dram əsərləri, hekayələr, şeirlər və s. kimi ədəbiyyat nümunələri aiddir.

Dialekt və şivələr. Dilin zənginləşdirilməsinin bir sıra üsulları vardır ki, bunlardan biri də onun dilin tərkibində olan dialekt və şivələrlə zənginləşdirilməsidir. “Müasir Azərbaycan ədəbi dilinin inkişaf prosesi, lüğət tərkibinin zənginliyi sübut və təsdiq edir ki, dialekt və şivələrdən gələn sözlərin – dialektizmlərin mühüm və əvəzsiz rolu vardır” (13, s.32). Dialekt və şivələr xalq adət-ənənələri ilə daha sıx bağlılığı ilə fərqlənir. Hər bir bölgənin özünəməxsus dialekti, hər bir şəxsin özünəməxsus şivəsi ola bilər. “Hər hansı bir dil onu yaradan xalqın tarixi ilə sıx surətdə əlaqədardır. Məhz buna görə də dildə, onun lüğət tərkibində bu və ya digər xalqın tarixini, yadellilərə qarşı mübarizəsini, adət-ənənələrini, məişət tərzini və s. əks etdirən yüzlərcə söz vardır. Bu baxımdan da dialekt və şivələr daha zəngin materiala malikdir, çünki dialekt və şivələr qədim dövrlərin izləri, arxaik sözlər ədəbi dilə nisbətən uzun zaman qorunub saxlanılır. Digər tərəfdən dialekt leksikası başqa dillərin təsirinə az məruz qalır, öz “saflığını” demək olar ki, mühafizə edib saxlaya bilir” (20, s.197). Daha öncə də qeyd etdiyim kimi, Azərbaycan dili də bölgələrimiz üzrə şimal, cənub, qərb və şərq qrupu dialekt və şivələri olmaqla dörd əsas qrupa bölünür. Məsələn, Azərbaycanın cənub dialektində işlənən *“albuxara”* sözünün mənası *“gavalı, balaca gavalı”* deməkdir. Qərb dialektinə mənsub olan *“çöpük”* sözü *“işlənilib xarab olmuş yun”* mənasını, şərq dialektində işlənən *“navalça”* sözü *“yağış və qar sularının axması üçün damların kənarına qoyulan boru”*, daha çox şimal dialektində işlənən *“axtarma”* sözü isə *“üzlü pendir”* mənasını daşıyır.

Xalq danışıq dili.Xalq danışıq dili eyni zamanda qeyri-ədəbi dil də adlanır. Qeyri-ədəbi dildən tək cə ədəbi dili bilməyən şəxslər deyil, eyni zamanda savadlı, ziyalı şəxslər də istifadə edə bilirlər. Xalq danışıq dili şifahi formada olur və onun yazılı forması mövcud deyildir. Bir çox sözlər vardır ki, onların ədəbi və qeyri-ədəbi dildə istifadəsi bir-birindən az və ya çox fərqlənir. Məsələn, ədəbi dildə *orada, burada* sözləri qeyri-ədəbi dildə *orda, burda* kimi, ədəbi dildə *şənbə, sünbül* kimi işlənən sözlər xalq danışıq dilində *şəmbə, sümbül* kimi, *səs, tez* kimi sözlər isə danışıq dilimizdə *ün, becid* kimi işlənir.

Qeyri-ədəbi dil ədəbi dilə nisbətən daha sərbəstdir və gündəlik həyatdakı tələbatdan irəli gələrək istifadə olunur. “Qeyri-rəsmi ünsiyyət üslubu zamanı danışan şəxs onunla həmsöhbət olanlarla öz təəssüratlarını, fikirlərini bölüşür və rəsmi olmayan situasiyada məişətdə, ətrafda baş verən problemlər barədə fikir mübadiləsi aparır. Bu danışıq üslubu dinləyicilərə özlərini sərbəst hiss etməyə və dediklərini maraqla dinləməyə kömək edir. Bu üslubun işlədilməsi gündəlik həyat tələbatıdır” (16, s.57).

2.2. Koreya dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dili

Azərbaycan və Koreyanın mədəniyyət və məişətindəki oxşar və fərqli cəhətlər danışıq dilindən də yan keçməmişdir. Hər iki ölkənin mədəniyyətində yaşca böyüklərə qarşı olan hörmət və ehtiram hissi danışıqda da öz böyük təsirini göstərmişdir. Həm Azərbaycan, həm də Koreya dilində yaşca böyük və yaxud rütbəcə daha yüksək vəzifədə olan şəxslərlə danışan zaman istifadə edilən xüsusi ifadələrvə danışıq tərzii mövcuddur. Məhz bu danışıq biz hər iki dildə şərti olaraq “rəsmi danışıq” adlandırma bilərik. Bunun əksinə olaraq öz yaşidlarmız və ya yaxınlarımızla ünsiyyət zamanı istifadə etdiyimiz ifadə və danışıq tərzii də vardır ki, bunu da şərti olaraq “qeyri-rəsmi danışıq” adlandırmaq məqsədəuyğundur.

Əslində isə Koreya dilində də ümumxalq danışiq dili konkret olaraq “rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dili” kimi təsnif olunmamışdır. Koreya danışiq dilinin təsnifatı dilimizdən tamamilə fərqli bir struktura malikdir. Yəni, Azərbaycan dilində olduğu kimi danışiq dili “ədəbi və qeyri-ədəbi danışiq dili” olaraq iki böyük qrupa da ayrılır. Bizim istifadə etdiyimiz “rəsmi danışiq dili” və yaxud da “ədəbi dil” ifadəsini Koreya dilində “높임법”[nopimbob] və ya “존댓말”[condenmal] olaraq adlandırma bilərik. Dilimizdəki “qeyri-rəsmi danışiq” və yaxud da “qeyri-ədəbi dil” kimi ifadələri isə Koreya dilində uyğun olaraq “반말” [panmal] ya da “평어” [pyonqo] olaraq da adlandırmaq olar. Lakin adı çəkilən bu ifadələrin dilimizdəki qarşılığının tam olaraq “rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dili” yaxud da “ədəbi və qeyri-ədəbi dil” kimi tərcümə olunması mübahisə doğuracaq bir məsələyə çevrilə bilər. Buna görə də ilk olaraq Koreya dilində danışiq dilinin təsnifatına nəzər yetirmək lazımdır.

Bizim ədəbi dil olaraq adlandırdığımız 높임법[nopimbob]ifadəsinin tərifinə nəzər salaq. Koreyanın dilçi alimlərindən olan Park İconq ona belə bir tərif vermişdir. “Koreya dilində ədəbi dil olan 높임법[nopimbob] dilçi tədqiqatçılardan asılı olaraq 공대법[kon'debob], 경어법[kyonqobob],대우법[teubob] olaraq da adlandırılır. Bu ünsiyyət prosesində iştirak edən şəxslər arasındakı əlaqələr əsasında müəyyənləşdirilir və yaş, vəzifə, etik fərqlər əsas götürülərək qarşıdakı şəxsin yüksək tutulması və ya aşağı görülməsi deməkdir. Bu baxımdan da danışan və dinləyici arasındakı əlaqəni əsas götürərək müvafiq danışiq tərzinin seçilməsi qaydası məhz 높임법[nopimbob]adlanır” (28,s.127).

Koreya dilində 높임법⁴ [nopimbob] 상대높임법[san'denopimbob], 주체높임법[cuçenopimbob], 객체높임법[qeççenopimbob] adlanan üç böyük qrupa bölünür. (Bax. Cədvəl 2).

⁴높임법- Koreya dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilindən bəhs edən bir bölmədir. Hərfi tərcüməsi “şərəfləndirmə” olsa da Azərbaycan dilində bunu “ədəbi danışiq dili” olaraq adlandırma da bilərik.

상대높임법 [san'denopimbob]. Koreyanın ədəbi danışmaq dilinə aid olan bölmələr içərisində dilçi alimlərin daha çox diqqətini çəkən və tədqiq olunan bir bölmədir. 상대높임법[san'denopimbob]-a daxil olun sözlər, feillər və şəkilçilər vasitəsilə danışan qarşı tərəfi (dinləyən şəxsi) həm yüksəldə, həm də alçalda bilər. Bu bölmənin adında istifadə olunan 상대[san'de] sözünün mənası da məhz “qarşı tərəf” deməkdir. Bu da bir daha bu danışmaq tərzində daha çox qarşı tərəfin nəzərə alınmasını təsdiqləyir. Qarşı tərəfin nəzərə alınması dedikdə isə dinləyicinin yaşına, vəzifəsinə və s. detallara müvafiq söz və şəkilçilərdən istifadə olunması başa düşülür. 상대높임법 [san'denopimbob]özü də 격식체[kyoqşikçə]və 비격식체[bikyoqşikçə]adlanan iki böyük qrupa ayrılır ki, onların da geniş təsnifatı, özlərinə xas şəkilçiləri və nümunələri cədvəllərdə öz əksini tapmışdır. (Bax. Cədvəl 3 və cədvəl 4.)

Adı çəkilən cədvəllərə nəzər salsaq görərik ki, 격식체[kyoqşikçə] daha çox rəsmi danışmaq dilinə, 비격식체[bikyoqşikçə] isə qeyri-rəsmi danışmaq dilinə uyğun gələn şəkilçilərdən ibarətdir. Lakin bunların hər birinin içərisində də müasir Koreya danışmaq dilində çox və az istifadə olunanları vardır. 격식체[kyoqşikçə]-nin alt qrupuna daxil olan 하십시오체⁵[haşibşioçə]-lərdən rəsmi danışmaqda daha çox istifadə olunur. Xüsusən də, mühüm çıxış nitqlərində, iclaslarda və s. kimi yerlərdə biz bunun şahidi ola bilərik.

Qeyri-rəsmi danışmaq adlandırdığımız 비격식체[bikyoqşikçə]-lərə gəldikdə isə onların alt qrupuna daxil edilən həm 해요체⁶[heyoçə], həm də 해체⁷[heçə]-lərdən geniş şəkildə istifadə olunur. Lakin bu iki formanın da istifadə yerlərinə görə müəyyən fərqləri mövcuddur. Belə ki, bunların içərisində 해요체[heyoçə]-lər daha nəzakətli forma hesab olunduğu halda, 해체[heçə]-lər daha çox yaxın insanlarla ünsiyyət zamanı istifadə olunan və ya kobud danışmaq tərzini kimi qəbul edilən bir formadır.

⁵하십시오체-qarşı tərəfə daha dərin hörmət ifadə edən rəsmi danışmaq dilinin bir alt qrupu.

⁶해요체-qeyri-rəsmi danışmaq dilinin bir alt qrupuna aid edilsə də qarşı tərəflə daha nəzakətli danışmaq formasıdır.

⁷해체-yalnız yaxınlarla danışan zaman istifadə olunan və ya kobud danışmaq dili hesab olunan qeyri-rəsmi danışmaq dilinin ən aşağı alt qrupu.

İndi isə adı çəkilən hər üç formaya aid nümunələrlə tanış olaq.

1. 하십시오체: 선생님, 안녕히 가십시오. [Sonsen'nim, anyon'hi kaşibşio]-
Müəllim, sağ olun.
2. 해요체: 어머니, 잘 가세요. [Omoni, çal kaseyo]-*Ana, sağ ol.*
3. 해체: 민수야, 잘 가. [Minsuya, çal ka]-*Minsu, sağ ol.*

주체높임법 [cuçenopimbob]. İkinci qrupa aid edilən 주체높임법 [cuçenopimbob]-da 상대높임법 [san'denopimbob]-dan fərqli olaraq danışıqda istifadə olunacaq söz və şəkilçilər dinləyicinin yaş və vəzifəsinə görə seçilmir. 주체 [cuçe] sözü dilimizdə “əsas mövzu” və ya “əsas şəxs” deməkdir. Burada əsas şəxs cümlənin mübtədası qismində çıxış edən şəxs olur. Məhz əsas şəxsin yaşından və sosial statusundan asılı olaraq danışıqda zəruri olan söz və şəkilçilər seçilir. Nümunə olaraq aşağıdakı iki cümlənin müqayisəsinə baxaq:

1. 민수가 자고 있다. [Minsuqa caqo idda]-*Minsu yatır.*
2. 할아버지께서 주무시고 계시다. [Harabociqeso cumuşiqo keşida]-*Baba yatır.*

Yuxarıda qeyd olunan birinci cümlənin mübtədası qismində çıxış edən 민수 [Minsu] ilə danışan şəxsin arasındakı yaxın münasibət danışıq zamanı hörmət ifadə edən heç bir şəkilçiyə ehtiyac olmadığını göstərir. İkinci cümlədə isə söhbət yaşca böyük şəxs olan 할아버지 [haraboci], yəni babadan getdiyinə görə cümlədəki adlıq hal şəkilçisi olan -이/가 [-i/qa] şəkilçisi daha hörmətli forma olan -께서 [-qeso] ilə, “yatmaq” kimi tərcümə olunan feil 자다 [cada] daha hörmətli forma olan 주무시다 [cumuşida] ilə, davamedici zaman şəkilçisi olan -고 있다 [-qo idda] isə özünün daha hörmətli forması hesab olunan -고 계시다 [-qo keşida] ilə əvəz olunmuşdur. Cümlənin mübtədası yaşca böyük olarsa və ya sosial rütbəsi yüksək olarsa, istifadə olunan əsas şəkilçilər yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, cümlənin mübtədasına artırılan -이/가 [-i/qa] şəkilçisinin daha

hörmətli forması olan –께서[-qeso]və cümlənin xəbərinə artırılan –으시/시[-ışı/şi]şəkilçiləridir. Lakin bəzi feillər vardır ki, onlara –으시/시[-ışı/şi]şəkilçisi artırılan zaman kökdən dəyişir. Bunlar da cədvəl 5-də qeyd olunmuşdur. (Bax. Cədvəl 5). Yəni də iki cümlənin müqayisəsinə nəzər yetirək:

1. 여동생이 설거지를 한다.[Yodon'sengi solqociril handa]-*Kiçik bacım qabları yuyur.*
2. 어머니께서 설거지를 하신다.[Omoniqqeso solqociril haşında]-*Anam qabları yuyur.*

Nümunədə qeyd olunan birinci cümlədə mübtədə “kiçik bacı” olduğu üçün ona –이/가 şəkilçilərindən müvafiq olaraq (samitlə bitdiyi üçün)–이 artırılmışdır. Feildə isə heç bir dəyişiklik müşahidə olunmur. Bunun əksinə olaraq ikinci cümlədə mübtədə qismində çıxış edən şəxs yaşca böyük bir şəxs 어머니[omoni], yəni ana olduğu üçün ona –께서 şəkilçisi, cümlənin xəbərinə isə –으시/시 şəkilçisi artırılmışdır.

객체높임법 [qeçqenopimbob].Koreya danışıq dilinin 3-cü qoluna aid edilən bu bölməyə aid edilən cümlələrdəki əsas şəxs cümlənin obyektə və ya tamamlığı qismində çıxış edən şəxs hesab olunur. Cümlənin xəbəri və yönlük hal şəkilçisi də məhz bu tamamlıq qismində çıxış edən şəxsin yaş və statusuna görə dəyişə bilər. Koreya dilindəki –에게/한테[-ege/hante]yönlük hal şəkilçiləri özünün daha hörmətli forması hesab olunan –께[qe]şəkilçisi ilə əvəz olunur. Həmçinin bəzi feillər də cümlənin obyektindən asılı olaraq kökdən dəyişir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər salaq:

친구에게 전화를 했어요. [Çinquege conhoarıl hesso]y-Dostuma zəng **etdim.**

부모님께 전화를 드렸어요. [Bumonimqe conhoarıl dıryosso]y-Valideynlərimə zəng **etdim.**

Cümlələr və onların tərcümələrinə baxsaq görərik ki, Koreya dilində birinci və ikinci cümlələr arasında yönlük hal şəkilçilərində və cümlələrin xəbərlərində müəyyən fərqlər olsa da, bu fərqlər Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuş cümlələrdə hiss olunmur. Çünki Azərbaycan dilindəki yönlük hal şəkilçisi olan –a,ə (ya,yə) şəkilçilərinin başqa versiyası, yəni daha hörmətli forması mövcud deyildir.

Koreya dilində danışıq dili üçün yuxarıdakı bölgü əsas götürülsə də, bəzi dilçi alimlərin yazılarında 어휘적높임법[ohvicoq nopimbob] anlayışı da mövcuddur. 어휘[ohvi] dilimizə “söz” kimi tərcümə olunur. Məhz buradan çıxış edərək deyə bilərik ki, cümlənin subyektindən (mübtədasından) asılı olaraq ayrı-ayrı isim və feillərin daha hörmətli və ya nəzakətli formalarının seçilərək işlənməsinə 어휘적높임법 deyilir. Bu kateqoriyadan olan feillər cədvəl 5 və cədvəl 6-da, isimlər cədvəl 7-də, əvəzlilər isə cədvəl 8-də əks olunmuşdur.

2.3. Rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilində müraciət formaları

İnsanlarla ünsiyyət zamanı istifadə etdiyimiz sözlərin rəsmi və ya qeyri-rəsmi olması həmin şəxslə tanışlıq və yaxud da yaxınlıq səviyyəmizdən asılı olaraq dəyişir. Biz bizə yaxın şəxslərlə qeyri-rəsmi danışıq dilində ünsiyyət qura bilmədiyimiz kimi, bizə yaxın olan insanlarla da ünsiyyət zamanı rəsmi söz və ifadələrdən istifadə etmirik. Məhz buna görədir ki, biz insanlar arasındakı münasibətin yaxınlıq dərəcəsini ünsiyyət zamanı istifadə olunan sözlərlə müəyyənləşdirə bilərik. Belə sözlər içərisin bir qrup da həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi danışıqda geniş şəkildə istifadə olunan xitablardır.

İstər Azərbaycan dili, istərsə də Koreya dilində müraciət bildirən sözlər olan xitabların işlənməsi qarşı tərəflə olan münasibətlərlə ölçülür. Biz qarşı tərəflə ünsiyyət prosesində etik müraciət formaları ilə yanaşı qeyri-etik və ya kobud müraciət formalarında da istifadə edə bilərik. Buna da daha öncə qeyd etdiyim kimi, həmin şəxslə tanışlıq səviyyəmizdən başqa həmin andakı emosional vəziyyətimiz də təsir edə bilər.

Belə ki, biz aqressiv olduğumuz anlarda istər-istəməz daha kobud müraciət formalarından istifadə etməli oluruq. İndi isə həm Azərbaycan, həm də Koreya dillərində istifadə olunun rəsmi və qeyri-rəsmi müraciət formalarına, onlar arasındakı oxşar və fərqli cəhətlərə nəzər salaq.

Müxtəlif dünya dillərində olduğu kimi, Azərbaycan dilində də ünsiyyət prosesində hansı xitabın istifadə olunması qarşı tərəfin cinsindən də asılıdır. Əgər qarşı tərəf qadındırsa rəsmi danışıqda ona “xanım” deyərək müraciət halları üstünlük təşkil edir. Bundan başqa, şəxsin adından sonra “xanım” xitabından istifadə hallarına da rast gələ bilərik. Məsələn, Aygün xanım, Zenfira xanım və s. Qədimdə isə Azərbaycan xanımlarına əksər hallarda “banu”, “bəyim” deyərək müraciət olunmuşdur. Hazırki dövrdə kişilərə müraciət zamanı “cənab”, “bəy” kimi xitablar işlənir. Lakin Azərbaycan ədəbiyyat nümunələrinə nəzər salsaq görərik ki, əvvəlki dövrlərdə kişilərə daha çox “ağa”, “bəy” və s. deyərək xitab olunmuşdur. Bundan əlavə, müasir dövrümüzdə kişilərə xitab olaraq “müəllim” ifadəsi istifadə olunur. “Hazırda “müəllim” sözü çox geniş mənə tutumuna malikdir. Hamımıza məlumdur ki, peşəsindən asılı olmayaraq layiqli hörmət qazanan şəxsə müraciət edəndə xalq arasında dilə gətirilən ilk söz müəllim olur. Etiraf edək ki, indi bu söz daha çox müraciət forması kimi işlənir.” (6, s.11). Bu da bir çox hallarda cəmiyyətimizdə narazılıqlarla qarşılanır. Amma “müəllim” sözünün xitab olaraq peşəsi müəllimlik olmayan şəxslərə də müraciət zamanı işlənməsi təkcə bizim cəmiyyətimizdə deyil, Koreya cəmiyyətində də belədir. Yəni, Koreya dilində də “müəllim” və “müəllimə” mənasını verən “선생님” [sonsən’nim]sözü xitab olaraq tez-tez istifadə olunan sözdür.

Müasir Koreya dilində rəsmi müraciət formalarından ən çox istifadə olunanı həm “xanım”, həm də “cənab” mənasını verən “씨” [şi]-dir. Tərcüməsindən də görüldüyü kimi, qadınlara da, kişilərə də müraciət zamanı geniş şəkildə istifadə olunur. Bundan başqa yaxın şəxslər subay gənc qızlara müraciət zamanı “양”[yanq], daha çox gənc oğlanlara müraciət zamanı isə “군” [qun] ifadələrinə üstünlük verirlər. Koreya dilində

gənc görünən xanımlara, həmçinin kiçik baldıza “아가씨” [aqaşsi] deyə də müraciət olunur. Aərbaycan dilində bu qəbildən olan müraciət formalarına bir o qədər də rast gəlinmir. Koreya dilindəki belə xitabları dilimizə müvafiq olaraq “xanım qız” və “cavan oğlan” kimi tərcümə edə bilərik. Bundan başqa Koreya dilində orta yaşlı qadınlara xitabən “아주머니”[acumoni] və ya “아줌마”[acumma], orta yaşlı kişilərə xitabən isə “아저씨” [acoşsi] sözlərindən məişətdə geniş istifadə olunur. Baxmayaraq ki, Koreya dilində doğma xala, əmi və dayıya müraciət zamanı işlənən sözlər də mövcuddur amma biz bu ifadələri dilimizə sadəcə olaraq “xala”, “bibi” və “əmi”, “dayı” kimi tərcümə edə bilərik.

Biz Azərbaycan dilində ilk dəfə ünsiyyətdə olduğumuz şəxslərə, yaşına görə bizdən böyük və sosial statusuna görə bizdən yüksəkdə olan şəxslərə müraciət edən zaman “sən” əvəzliyi kobud səsləndiyindən “siz” əvəzliyini daha geniş şəkildə işlədirik. Amma Koreya dilində “siz” əvəzliyi hörmətli xitab forması kimi mövcud deyildir. Hər iki dildə şəxs əvəzliyi olan “sən” xitab ola bilər. Lakin diqqət etməli olduğumuz bir sıra məqamlar mövcuddur. Biz bir müddət tanıdığımız şəxsə rahatlıqla “sən” deyə müraciət etsək də, Koreya dilində bunun əksinə olaraq qarşı tərəfə “sən” mənasını verən “너”[no], “당신”[tan’şin] deyə xitab edilməsi düzgün hesab olunmur. Bu şəxs əvəzliyindən istifadəyə yalnız yaxın dost və ailə üzvləri ilə ünsiyyət zamanı üstünlük verilir. Əks halda bu ifadə qarşı tərəfə qarşı hörmətsizlik kimi qəbul edilir.

Qeyri-ədəbi dildə istifadə olunan müraciət formaları da hər iki dildə mövcuddur. Azərbaycan dilində bunlara nümunə olaraq qadınlara xitabən deyilən *az*, *ay qız*; oğlanlara xitabən söylənilən *ayə*, *ədə* və *ala* kimi sözləri göstərmək olar. Koreya dilində də eyni məna ifadə edən sözlər sırasında *야*[ya], *너*[no] kimi sözlər yer alır. Lakin bunlar qarşı tərəfin qadın və ya kişi olmasından asılı olmayaraq dəyişməz qalır. Bundan başqa Koreya dilində adların sonuna artırılan *-아/야*[a/ya] şəkilçiləri də vardır. Əgər ad saitlə bitərsə *-야*[ya], samitlə bitərsə *-아*[a] şəkilçisi artırılır. Məsələn: *미선아* *Misona-*

미선+아 *Mison+a*, 민수야 *Minsuya-민수+야* *Minsu+ya*. Bununla da məlum olur ki, Koreya dilində xitab bildirən tək-cə sözlər deyil, eyni zamanda şəkilçilər də mövcuddur.

Xitabların cümlə tərkibində işlənmə yerləri də müxtəlif olur. Koreya dilində xitablar əksər hallarda cümlənin əvvəlində, bəzən isə cümlənin sonunda işlənir. Dilimizdə isə **xitablar** həm cümlənin əvvəlində, həm cümlənin ortasında, həm də cümlənin sonunda işləyə bilər. “Cümlə əvvəlində işlənmiş müraciətin çağırış intonasiyası nisbətən zəif olur. Cümlə ortasında işlənmiş müraciət mükəlliməyə giriş və ya nida intonasiyası ifadə edir. Cümlə sonunda işlənən müraciət xüsusi məna və ekspressivlik funksiyası daşımadıqda nisbətən zəif intonasiya ilə fərqlənir.” (7, s. 143).

2.4. Rəsmi və qeyri-rəsmi danışq dilinin Koreya dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsində qanunauyğunluqlar və istisnalar

Azərbaycan və Koreya coğrafi baxımdan bir-birindən uzaq ölkələr olsalar da Azərbaycan və Koreya dilləri arasında müəyyən qanunauyğunluqlar mövcuddur. Hər iki dildə ingilis dilindən və ya bir çox Avropa dillərindən fərqli olaraq danışan zaman qarşıdakı şəxsin yaşı və digər xüsusiyyətləri nəzərə alınır. Danışqda iki dil arasında bir sıra qanunauyğunluqlar mövcud olduğu kimi, istisnalar da mövcuddur. İki ayrı xalqın istifadə etdiyi dillər arasında oxşar cəhətlərlə yanaşı, fərqli cəhətlərin də olması normal haldır. Azərbaycan və Koreyanın danışq dillərindəki belə oxşarlıq və fərqlilikləri isə bir çox digər dillərdə olduğu kimi, tərcümə zamanı anlamaq mümkündür. Məhz məxəz dildəki hər hansısa bir tərcümə vahidinin hədəf dildə ekvivalentini tapmaq mümkün olmayan zaman fərqlilikləri müşahidə etmək olur. Rəsmi və qeyri-rəsmi danışq dilinin Koreya dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsi zamanı da bu hal ilə tez-tez rastlaşmaq mümkündür. İndi isə Koreya dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə əsasında Koreya və Azərbaycan xalqının danışq dilləri arasındakı qanunauyğunluq və istisnaları nəzərdən keçirək.

Daha öncə də qeyd edildiyi kimi, Koreya dilində xalq danışıq dili olan **높임법[nopimbob]** 상대높임법 [san'denopimbob], 주체높임법 [cuçenopimbob], 객체높임법 [qeççenopimbob] olaraq 3 əsas qrupa bölünür. İlk olaraq vurğulamaq lazımdır ki, **상대높임법[san'denopimbob]**-un 격식체[kyoqşikçe], yəni, “**rəsmi forma**”nın ilk alt qrupu olan 하십시오체[haşibşioçe] tam olaraq rəsmi danışıq formasıdır və qarşı tərəfi yüksəldən xəbərlilik şəkilçiləri ilə ifadə olunur. Bu xəbərlilik şəkilçilərinin istifadə olunduğu nümunələrə nəzər salaq:

1. Nəqli cümlə:

와 주셔서 정말 감사합니다.[Va cuşyoso con'mal kamsahamnida]-*Gəldiyiniz üçün həqiqətən də təşəkkür edirəm.* Qeyd olunan bu cümlənin nəqli cümlə olduğu və rəsmi nitqə aid olduğunu məhz xəbərlilik şəkilçisi olan -ㅂ니다[-mnida] şəkilçisindən anlamaq olar. Koreya dilində -ㅂ니다/습니다[-mnida/sımnida] şəkilçiləri xəbərə artırılan və cümlənin rəsmi nitqə aid nəqli cümlə olduğunu göstərən şəkilçilərdir.

2. Sual cümləsi:

어느 나라에서 왔습니까? [Onı naraeso vadsımnıqqa]Haralısınız? Bu cümlənin rəsmi danışıq dilindəki sual cümləsi olmasının göstəricisi məhz -습니까?[-sımnıqqa] şəkilçisidir ki, bunun da Koreya dilində iki forması mövcuddur: saitle bitən feillərə və sifətlərə artırılan -ㅂ니까[mniqqa] və samitle bitən feillərəvə sifətlərə artırılan -습니다[sımnıqqa].

Dilimizdə rəsmi danışıq dilində sual cümlələrində işlənən xüsusi şəkilçilər mövcud deyil. Bu baxımdan da bu şəkilçiləri cümlənin mübtədasından asılı olaraq müvafiq formada tərcümə etmək məqsədəuyğun hesab olunur. Yəni, -ㅂ니다/습니다[mnida/sımnida] və -ㅂ니까 /습니까?[mniqqa /sımnıqqa] şəkilçiləri

ikinci şəxsin təkinə aid olan *-san/sən* xəbərlik şəkilçisindən başqa digər bütün şəxs sonluqları kimi tərcümə etmək mümkündür.

3. Əmr, xahiş cümlələri:

여기 앉으십시오. [Yoqi ancıšibşio] *Burada əyləşin.*

Yuxarıdakı cümlənin isə əmr cümləsi olduğunu *-십시오/으십시오*[-şibşio/ıšibşio] şəkilçilərində anlamaq olar. Bu şəkilçinin dilimizdə ekvinvalenti məhz *-ın⁴* şəkilçisidir. əlavə olaraq bir şeyi də qeyd etmək lazımdır ki, Koreya dilindəki *앉다*[anda] feilini dilimizə həm qeyri-rəsmi formada *oturmaq*, həm də rəsmi formada *əyləşmək* kimi tərcümə etmək olar. Bu cümlə rəsmi danışq dilinə aid olduğu üçün *əyləşmək* kimi tərcümə etmək daha düzgündür.

4. Təklif bildirən cümlələr:

저희 집에 가서 식사하십시오. [Cohi cibe qaso şiqsahaşicio] *Gedək bizdə yemək yeyək.*

Verilmiş cümlənin təklif bildirən cümlə olduğunu *-시지요*[şicio] şəkilçisi vasitəsilə anlamaq mümkün olsa da, Koreya dilindəki rəsmi danışq dilinə aid olan bu şəkilçini dilimizdə ancaq *-aq/ək* kimi vermək olar. Çünki Azərbaycan dilində təklif bildirən şəkilçilər rəsmi və qeyri-rəsmi şəkilçilər olaraq təsnif olunmamışdır.

Digər bir alt qrup olan *하오체*[haoçe] də rəsmi danışq dilinə aid olsa da müasir Koreya dilində, demək olar ki, istifadə olunmur. Bu xəbərlik şəkilçilərinə biz daha çox Koreyanın qədim nağıl və hekayələrində rast gələ bilərik. Nümunələrə nəzər yetirək.

2. Nəqli cümlə:

와 주셔서 정말 감사하오.[Va cuşyoso con'mal kamsahao] *Gəldiyiniz üçün həqiqətən də təşəkkür edirəm.*

3. Sual cümləsi:

어디 가오? [Odi kao] *Hara gedirsiniz?*

4. Əmr, xahiş bildirən cümlələr.

여기 앉으시오. [Yoqi ancışio] *Burada əyləşin.*

1. Təklif bildirən cümlə:

저녁을 같이 먹읍시다.[Conyoqıl kaçi moqıbşıda] *Axşam yeməyini birlikdə yeyək.*

2. Təəccüb bildirən nidalardan ibarət cümlə:

시간이 참 빨리 가는구려. [Şiqani çam balli kanıncuryo] *Vaxt çox tez keçirmiş.*

Yuxarıda qeyd olunan cümlələrə nəzər saldıqda görürük ki, Koreya dilində **하십시오체 (haşibşioçe)** və **하오체 [haoçe]** fərqli anlayışlar olsa da, fərqli şəkilçilərdən ibarət olsa da dilimizdə hər iki qrupa aid olan şəkilçilər eyni cür tərcümə olunur. Bunun əsas səbəbi də Azərbaycan dilində belə bir bölgünün mövcud olmamasıdır.

하게체 [haqeçe] adlı alt qrupu nə tam olaraq rəsmi, nə də qeyri-rəsmi danışıq dilinə aid etmək olar. Çünki bu şəkilçilərdən həm eyni yaşda olan, həm də yaxın münasibəti olan şəxslərin bir-biri ilə ünsiyyəti zamanı istifadə edilir. Yəni, bu forma qeyri-ədəbi olsa da kobud danışıq forması deyil, nəzakətli danışıq formasıdır. Aşağıdakı nümunələrə baxaq:

1. Nəqli cümlə:

비가 오겠네. [Biqə oqenne] *Yağış yağacaq.*

Cümlənin tərcüməsindən də göründüyü kimi, -네 [ne] şəkilçisinin dilimizdə qarşılığı yoxdur. Bu şəkilçi Koreya dilində **하게체 [haqeçe]** qrupundakı nəqli cümlələrin xəbərinə artırılan xəbərlik şəkilçisidir. Azərbaycan dilində III şəxsin təkində işlənən xəbərlik şəkilçisi olmadığı üçün bu cümlənin dilimizə tərcüməsində -네 şəkilçisinin yeri boş qalmış olur.

2. Sual cümləsi:

비가 정말 오겠나? [Biqa con'mal ogenna] *Doğrudan yağış yağar?*

Yuxarıdakı cümlənin sual cümləsi olması da dilimizdə intonasiya ilə müəyyənləşdiyi üçün Koreya dilindəki bu cümlənin xəbərinə artırılan -나[na] şəkilçisini də tərcümə etmək mümkün olmamışdır.

3. Əmr cümləsi:

이리 와서 앉게. [İri vaso ange] *Buraya gəl, əyləş.*

Qeyd olunan əmr cümləsindəki -게[ge] şəkilçisinin də dilimizdə ekvivalenti olmadığı üçün tərcümə olunmamışdır. Əgər cümlə tam olaraq rəsmi danışiq dilinə aid olsaydı bunu -in⁴ ilə ifadə etmək olardı. Lakin dilimizdə əmr şəklinin şəkilçiləri mövcud olmaması, intonasiya ilə ifadə olunması tərcümədə bu şəkilçinin yerinin boş qalması ilə nəticələnmişdir.

4. Təklif bildirən cümlə:

어서 가세. [Oso kase] *Tez gedək.*

Burada təklif bildirən -세[se] şəkilçisinin rəsmi danışiq dilində olduğu kimi dilimizdəki qarşılığı məhz -aq/ək şəkilçiləridir.

5. Təəccüb bildirən nidalardan ibarət cümlə:

학교가 참 크구먼. [hakkyoqa çam kıqumon] *Məktəb çox böyük imiş.*

Bu cümlədə isə göründüyü kimi, -구먼[qumon] şəkilçisi dilimizə müvafiq olaraq *imiş* hissəciyi kimi tərcümə olunmuşdur.

Müasir Koreya dilində 격식체[kyoqşikçe] adlanan rəsmi danışiq dilinin xəbərlik şəkilçiləri arasında ən alt qrup 해라체[heraçe] adlanan qrupdur. Beləki, bu şəkilçilər

daha çox 비격식체[bikyoqşikçe]-qeyri-rəsmi danışıq dilinə aid olan 해체[heçe] adlı xəbərlilik şəkilçiləri qrupuna bənzədilir. Hər ikisi daha çox qeyri-rəsmi danışıq dilində işləndikləri üçün bənzəsələr də, bir sıra fərqli cəhətləri mövcuddur. Ünsiyyət prosesində 해체[heçe] xəbərlilik şəkilçiləri vasitəsilə düzələn cümlələrdən istifadə edən zaman qarşı tərəf bunun doğmalığı hissindən irəli gəldiyini dərk edir. Lakin 해라체[heraçe] xəbərlilik şəkilçilərinin istifadəsi qarşı tərəfdə ona əmr olunmuş kimi bir təsürat yarada bilər ki, bu da çox hallarda mübahisələrə səbəb olur. Məhz buna görə də, 해라체[heraçe] xəbərlilik şəkilçilərinin istifadəsi zamanı son dərəcə diqqətli olmaq lazımdır.

Koreya dilində bu şəkilçilərdən tək-cə qeyri-rəsmi danışıq dilində deyil, eyni zamanda elmi dissertasiyalar, qəzet və jurnal məqalələri və s. kimi materialların ərsəyə gəlməsində də istifadə olunur. Bir çox internet saytlarındakı materiallar da məhz bu xəbərlilik şəkilçilərindən istifadə olunaraq yazılmışdır. 해라체[heraçe] xəbərlilik şəkilçilərinin də qeyri-rəsmi(비격식체[bikyoqşikçe]) deyil, məhz rəsmi (격식체[kyoqşikçe]) danışıq dilinə aid edilməsinin də əsas səbəbi budur. Biz 해라체[heraçe] xəbərlilik şəkilçilərini belə işlənmə yerlərinə görə dilimizdəki elmi publisistik üsluba da bənzədə bilərik. İndi isə bu şəkilçilərdən istifadə olunan cümlələrə və onların tərcüməsinə baxaq.

1. Nəqli cümlə:

서울에 사는 친구를 만나러 간다. [Soure sanın çinqurıl mannaro kanda] *Seulda yaşayan dostumla görüşməyə gedirəm.*

2. Sual cümləsi:

너는 부모님들과 같이 사니?[Nonın bumonimdılqoa kaçi sani]*Sən valideynlərinlə birlikdə yaşayırsan?*

3. Əmr cümləsi:

민수야, 논문 빨리 쓰거라. [Minsuya, nonmun balli sıqora] *Minsu, dissertasiya işini tez yaz!*

4. Təklif bildirən cümlə:

애들아, 철수에게 편지를 쓰자. [Yedıra, Çolsueqe pyoncırıl sıca] *Uşaqlar, gəlin, Çolsuya məktub yazaq.*

5. Təəccüb bildirən nidalardan ibarət cümlə:

이 컴퓨터 값이 매우 비싸구나. [İ kompyuto qabşi meu bissaquna] Bu kompüterin qiyməti çox baha imiş.

Yuxarıda verilmiş cümlələrin tərcüməsindən məlum olur ki, 해라체[heraçe] xəbərlik şəkilçiləri vasitəsilə düzələn cümlələr dilimizdə də qeyri-rəsmi danışıq dilinə yaxındır. Məsələn, sual cümlələrində işlənən –ㄴ[ni], -ㄴ[nya] dilimizdə *-siniz⁴* kimi deyil, məhz *-sən²* kimi tərcümə olunur.

Müasir Koreya dilində qeyri-rəsmi danışıq dilinə xas olan 비격식체[bikyoqşikçe] xəbərlik şəkilçiləri 해요체[heyoçe] və 해체[heçe] adlanan iki şəkilçi qrupundan ibarətdir. 해체[heçe] xəbərlik şəkilçiləri tam olaraq qeyri-rəsmi danışıq dilinə aid edilir. Amma 해요체[heyoçe] xəbərlik şəkilçiləri qeyri-ədəbi dilə aid edilsələr də, nəzakətli danışıq forması hesab olunurlar. İlk olaraq 해요체[heyoçe] şəkilçiləri ilə düzələn cümlələrə nəzər salaq.

1. Nəqli cümlə:

도와주셔서 고마워요. [Dova cuşyoso qomavoyo] *Kömək etdiyiniz üçün çox sağ olun.*

2. Sual cümləsi:

날마다 집 청소를 해요? [Nalmada cib çonqSORıl heyo] *Hərgün evi təmizləyirsən?*

3. Əmr cümləsi:

기다리지 말고 먼저 가세요. [Kidarici malqo monco kaseyo] *Məni gözləməyin, siz gedin.*

4. Təklif bildirən cümlə:

같이 가요. [Kaçi kayo] *Birlikdə gedək.*

5. Təəccüb bildirən nidalardan ibarət cümlə:

여기 음악은 참 좋네요. [Yogi ımaqın çam conneyo]-*Buranın musiqisi həqiqətən də yaxşı imiş.*

Qeyd olunmuş cümlələrin dilimizə tərcüməsinə nəzər yetirsək görürük ki, **해요체**[heyoçə] şəkilçiləri dilimizə bəzən rəsmi, bəzən də qeyri-rəsmi şəkilçikimi tərcümə olunur. Bu da müraciət olunan və ya ünsiyyət prosesində iştirak edən şəxsin kimliyindən, yaşından və sosial statusundan asılıdır. Məsələn, nəqli cümlə olan *birinci* cümlənin tərcüməsinə baxsaq görürük ki, burada müraciət olunan şəxsin kimliyi məlum deyil. Lakin **주셔서** *sözündəki* -으 시/시[-işi/şi] şəkilçisi artıq həmsöhbət olduğumuz şəxsin yaşca bizdən böyük olduğunu göstərir. Buna görə də verilmiş cümlənin “Kömək etdiyiniz üçün çox sağ olun” kimi deyil, “Kömək etdiyiniz üçün çox sağ olun” kimi tərcümə olunması daha məqsədəuyğundur.

Koreya dilində qeyri-ədəbi danışmaq dilinin xəbərlik şəkilçiləri olan **해체**[heçə]-lərin də işləndiyi cümlələr və onların tərcüməsinə nəzər yetirək.

1. Nəqli cümlə:

비가 오겠어.[Biqə oğesso] *Yağış yağacaq.*

2. Sual cümləsi:

비가 오겠어?[Biqə oğesso] *Yağış yağacaq?*

3. Əmr cümləsi:

너 여기 서 있어.[No yogi so isso] **Sən** *burada dayan.*

4. Təklif bildirən cümlə:

여기 앉을까?[Yogi ancılqa] *Burada oturaq?*

5. Təəccüb bildirən nidalardan ibarət cümlə:

어제 생일이었군.[Oce sengiriodqun] *Dünən sənın ad günün imiş.*

Verilmiş cümlələrin tərcümələrində də aydın olur ki, 해체[heçe] şəkilçilərinin istifadə olunduğu cümlələr dilimizdəki qeyri-rəsmi danışiq dili ilə üst-üstə düşür.

Artıq bizə məlumdur ki, Koreya xalq danışiq dilinin ikinci qrupu olan 주체높임법 (cuçenopimbob)-a aid olan cümlələrin xəbərində edilən müəyyən dəyişikliklərin əsas səbəbi cümlənin mübtədasıdır. Yəni, cümlənin mübtədası yaşca və rütbəcə böyük şəxsdirsə, biz cümlədə işlənən xəbərə son dərəcə diqqətlə yanaşmalıyıq. Yanlış istifadə etdiyimiz hər hansısa bir ifadə kiçik və ya böyük mübahisələrə səbəb ola bilər. Belə ki, cümlənin mübtədasına artırılan Koreya dilindəki adlıq hal şəkilçisi olan -이/가(-i/qa) şəkilçisi-께서(-qeso)ilə əvəz olunmalı, cümlənin xəbərinə isə -으시/시(-işi/şi) hörmət ifadə edən şəkilçi artırılmalıdır. Həmçinin bəzi feillər də vardır ki, onlar bu şəkilçiləri qəbul etmir və kökdən dəyişir. Belə feillərdən bəzilərinin Azərbaycan dilində ekvivalenti olsa da, əksəriyyətinin ekvivalenti mövcud deyildir. Məsələn, “yatmaq” mənasını ifadə edən 자다[cada] feilinin hörmətli forması 주무시다[cumuşida]-dır. Lakin istər 자다 [cada], istərsə də 주무시다[cumuşida] dilimizə “yatmaq” kimi tərcümə olunur. Amma kökdən dəyişən 죽다[cuqda]-ölmək və onun hörmətli forması olan 돌아가시다[dorakaşida]-dünyasını dəyişmək və ya vəfat etmək feillərinin hər ikisinin dilimizdə qarşılığı olduğunu söyləyə bilərik.

주체높임법 (cuçenopimbob)-a aid olan cümlələr və onların tərcümələrindəki qanunauyğunluqlara və istisnalara birgə nəzər yetirək.

1. 친구가 좀 아파서 친구 집에 가려고요. [Çinquqa com apaso çinqu cibe karyoqoyo] *Dostumxəstələnib deyə onun evinə getmək istəyirəm.*

2. 할머니께서 좀 편찮으셔서 할머니 댁에 가려고요. [Halmoniqqeso com pyonçanışyoso halmoni deqe karyoqoyo] *Nənəm xəstələnib deyə onun evinə getmək istəyirəm.*

Yuxarıdakı cümlələrin tərcüməsindən aydın olur ki, bir sıra məqamlarda iki dil arasında nəzərəçarpan fərqlər mövcuddur. Bu fərqlər aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Azərbaycan dilində ismin adlıq halının şəkilçisi yoxdur. Koreya dilində isə – 이/가 (-i/qa) şəkilçisindən başqa onun daha hörmətli forması olaraq 께서(-qeso) şəkilçisi vardır.
2. Dilimizdə “ev” sözünün daha hörmətli forması mövcud deyildir. Lakin Koreya dilində “ev” mənasını verən 집[cib] sözündən başqa 댁[deq] də vardır.
3. “Xəstələnmək” sözünü də dilimizdə daha hörmətli şəkildə ifadə edə bilmərik. Amma Koreya dilində bu sözün ekvivalenti olan 아프다[apıda]sözü özünün daha hörmətli forması olan 편찮으시다[pyonçanışıda] ilə əvəz oluna bilər.

Digər cümlə nümunələrində nəzər salaq:

1. 동생이 항상 이 자리에 앉는다. [Donqsengi hanqsanq i carie annında] *Qardaşım həmişə burada oturur.*
2. 선생님께서 항상 이 자리에 앉으신다. [Sonsen'nimqeso han'sanq i carie ancısında]-Müəllimə həmişə burada əyləşir.

Qeyd olunan cümlələrdə də yuxarıda sadalanan fərqlərdən başqa bir fərq də vardır ki, bu da –으시/시(-ışı/şi) şəkilçisidir. Bu şəkilçinin də dilimizdə qarşılığı mövcud deyildir. Lakin bəzi hallarda biz bu şəkilçi artırılan feilləri müvafiq sinonimi ilə əvəz edə bilərik. Nümunədə göstərilən kimi, 앉다- *oturmaq*, 앉으시다- *əyləşmək* olaraq da verilə bilər.

높임법 [nopimbob]-un 3-cü bölməsi olan 객체높임법 [qeççenopimbob]-a aid edilən cümlələrdə də bəzi feillər və yönlük hal şəkilçisi dəyişik formada verilə bilər. Bu dəyişikliklər də cümlənin tamamlığına görə baş verir. Belə feillər aşağıdakılardan ibarətdir.

1. 주다[cuda]-vermək
드리다[dırıda]-vermək, bağışlamaq(hörmətli forma)
2. 묻다[mudda]-soruşmaq
여쭙다[yocubda]-soruşmaq(hörmətli forma)
3. 데리다[derida]-aparmaq
모시다[moşıda]-aparmaq(hörmətli forma)

İndi isə bu feillərə cümlələrin tərkibində yenidən nəzər salaq:

1. 반 친구들한테 물어보고 결정하겠다. [Ban çinqudılhante muroboqo kyolconqhagedda] *Qrup yoldaşlarımdan soruşub qərar verəcəyəm.*
부모님께 여쭙보고 결정하겠다. [Bumonimqe yoccobogo kyolconqhagedda] *Validəymlərimdən soruşub qərar verəcəyəm.*
2. 친구에게 소식을 알려줬다.[Çinquege soşiqıl allyocuodda] *Dostuma xəbər verdim.*
어머니께 소식을 알려드렸다.[Omonigge soşiqıl allyodıryodda] *Anama xəbər verdim.*

Yuxarıda qeyd olunan cümlələrə nəzər saldıqda da iki dil arasında bir sıra fərqli cəhətlərin olduğu məlum olur. Bu fərqli cəhətlər də aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Azərbaycan dilində yönlük hal şəkilçisi vahiddir. Koreya dilində isə onun daha hörmətli forması mövcuddur. -에게/한테[-ege/hante] və -께[-ge] şəkilçiləri.
2. Dilimizdə “soruşmaq” feili daha hörmətli formada ifadə edə biləcəyimiz adekvat feil mövcud deyildir (bəzi hallarda “məsləhətləşmək” kimi ifadə edə bilərik).

Koreya dilində isə 묻다[mudda] və 여쭙다[yocubda] feilləri vardır. Bundan başqa “soruşmaq” feilindən öncə biz çıxışlıq hal şəkilçisi istifadə etsək də, koreyalılar çıxışlıq deyil, yönlük hal şəkilçisi istifadə edirlər.

Bunlardan əlavə Koreya dilində bəzi isimlərin və feillərin kökdən dəyişməsi 어휘적높임법[ohvicoq nopimbob] adlanır. 어휘[ohvi]-söz deməkdir. Bu qrupa aid edilən bir sıra feillərə və onların işləndiyi cümlələrə 주체높임법 (cuçenopimbob) və 객체높임법 (qeççenopimbob)-dan bəhs edərkən nəzər yetirdik. İndi isə belə isimlər, əvəzlilər və onların işləndiyi cümlələrin dilimizə tərcüməsindəki qanunauyğunluqlar və istisnalara baxaq:

1. 이름이 무엇입니까? [İrimi muoşimniqqa] **Adınız** nədir?
2. 성함이 어떻게 되십니까? [Son’hami oddoke deşimniqqa] **Adınız** nədir?
3. 저희가 일을 제대로 못해서 사장님 **뵐** 낮이 없습니다. [Cohiqa irıl cedero moteso sacan’nim bel naçi obsımnida] **Biz** işimizi düzgün görməmişik deyə müdirlə **görüşməyə** üzümüz yoxdur.
4. 우리는 같은 대학교에 다닌다. [Urinın katın dehakkyoe danında]-**Biz** eyni universitetdə oxuyuruq.

Yuxarıdakı birinci və ikinci nümunədəki cümlələrə baxdıqda görürük ki, Koreya dilində *ad* sözü adi formada 이름[irim], hörmətli formada isə 성함[son’ham] olaraq ifadə olunur. Dilimizdə isə *ad* sözünü daha hörmətli formada ifadə edə biləcəyimiz bir ifadə yoxdur. Həmçinin görüşmək mənasını verən 만나다[mannada] sözü də bəzən özünün daha nəzakətli forması olan 뵈다[beda] ilə əvəz olunur.

Üçüncü və dördüncü cümlələrdə isə *biz* sözünün adi formada 우리[uri], hörmətli formada isə 저희[cohi] olaraq verildiyini görürük. Belə ki, koreyalılar qarşıdakı şəxsi daha da yüksəltmək, özünün olduğu qrupun qarşı tərəfdən daha aşağı olduğunu

bildirmək istədikdə, daha dəqiq desək, qarşı tərəfə hörmət əlaməti olaraq çox istifadə olunan 우리[uri] əvəzliyinin yerinə bəzi hallarda 저희[cohi] əvəzliyini istifadə edirlər.

Verilmiş cümlələrin tərcüməsindən də aydın olur ki, dilimizdə bu cür isimlər mövcud deyildir. Yəni, ünsiyyət prosesi zamanı qarşımızdakı şəxsin sosial statusuna və ya yaşına görə feillərdə cüzi dəyişikliklər edilsə də, isimlərdə heç bir dəyişikliklər edilmir.

III FƏSİL

CO NAM CUNUN “1982-Cİ İL TƏVƏLLÜDLÜ KİM Cİ YONQ” ROMANINDAKI RƏSMİ VƏ QEYRİ-RƏSMİ DANİŞIQ DİLİ

3.1. Co Nam Cunun həyatı və yaradıcılığı

1978-ci il noyabr ayının 12-də Seul şəhərində anadan olan yazıçı orta və ali təhsilini də məhz Seul şəhərində almışdı. İhva Qızlar Universitetinin Sosiologiya fakültəsini bitirən Co Nam Cu 10 il ərzində bir sıra televiziya proqramlarının ssenari müəllifi kimi fəaliyyət göstərmişdi. 43 yaşlı yazıçı hazırda da bir qız övladı və həyat yoldaşı ilə Seul şəhərində yaşayır. O ailə qurduqdan sonra uşaq və ailə qayğılarına görə 10 il çalışdığı televiziyaadan ayrılmalı olur və bundan sonrakı həyatına yazıçı kimi fəaliyyət göstərərək davam edir. Co Nam Cu Koreya cəmiyyətində qadınların üzləşdiyi müxtəlif problemlərin şahidi olmuş və hər zaman bütün bunların səbəbinin cəmiyyətdəki cinsi ayrıseçkilikdə olduğunu düşünmüşdü. Bütün bunlar onun feminist olması ilə nəticələnmişdir.

Yaradıcılığına gəldikdə isə 2011-ci ildə Co Nam Cu ilk əsəri olan “Əgər diqqətlə dinləsən” adlı əsərini qələmə almışdır. Əsər baş qəhrəman olan Kim İru-nun xüsusi istedadını kəşf etdikdən sonra baş verən real faciələrdən bəhs edir. Bir çoxları tərəfindən kasıb və axmaq hesab edilən bu balaca oğlan mövcud olmayan səslər eşidir. Romanda müasir insanların hiyləgər və tamahkar istəkləri uşağın qulaqları ilə eşidilən səslərdə açıq bir şəkildə ifadə olunmuşdur.

2016-cı ilin aprel ayında onun ikinci əsəri olan “Komaneç üçün” adlı əsəri nəşr olunmuşdu. Baş qəhrəman Qo Mani özünü dünya şöhrətli gimnast olan Komaneçə bənzədir və xəyal ilə gerçəklik arasında bir həyat yaşayır. Əsər uşaqlıqdan gimnast olmaq istəsə də, bəzi səbəblərə görə arzusuna çata bilməyən Maninin həyatından və onun ailəsindən bəhs edir.

Co Nam Cunun 2016-cı ilin oktyabr ayında “Minumsa” nəşriyyatı tərəfindən “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” adlı əsəri işıq üzü görmüşdür. Bu vaxta qədər

yazılan əsərlərinin hər biri “Ədəbiyyat Mükafatı” na layiq görülsə də, onların arasında ən çox satılanı “1982-ci il təvəllüdü Kim Ci Yonq” olmuşdu. Əsər 20-ə yaxın dilə tərcümə edilmişdi. 2018-ci il 27 noyabr tarixində əsər bir milyondan çox nüsxə ilə satılmış və bununla da ən çox satılan Cənubi Koreya romanı olan “Anam sənə əmanət” (müəllif: Şin Kyonq Suk)-i geridə qoymuşdu. 22-dən çox ölkədə 1.5 milyona yaxın nüsxə ilə satılan kitab bir sıra ədəbiyyat və kitab mükafatlarına da layiq görülüb.

Bundan sonra da o ədəbi yaradıcılığına davam etmişdi. Belə ki, 2017-ci ildə onun “Koreya feministlərinin etirafları”, “Hyonnam-a”; 2018-ci ildə “Onun adı”, “Evdən qaçış”; 2019-cu ildə “Saha malikanəsi”, “Melanxolik xoşbəxt sonluq”; 2020-ci ildə isə “Naringinin dadı” adlı əsərləri işıq üzü görmüşdü. Co Nam Cu adını sadaladığım əsərlərdən “Koreya feministlərinin etirafları” əsərini Kim So Yonq, Ha Ye Na, An Hyon Cin və başqaları ilə birlikdə qələmə almışdı. Bundan başqa “Hyonnam-a” adlı əsəri Kim Li Sol, Son Bo Mi və başqaları ilə birlikdə yazmışdı. Onun “Melanxolik xoşbəxt sonluq” əsəri də 28 başqa yazıçı ilə birlikdə qələmə aldığı əsərlərdəndir.

Co Nam Cunun feminist yazıçı kimi tanınması heç də təsadüfi deyil. Onun “1982-ci il təvəllüdü Kim Ci Yonq” əsəri başda olmaqla “Koreya feministlərinin etirafları”, “Onun adı” və s. kimi kitablarında feminizmin izlərinə rast gəlmək mümkündür. Bu da 21-ci əsrin əvvəllərinə qədər Koreya cəmiyyətində qadına qarşı olan münasibətdən irəli gəlir.

Hazırda da bir sıra Asiya və müsəlman ölkələrində əsas sosial problemlərdən biri olan cəmiyyətdəki gender bərabərsizliyi problemi bir zamanlar Koreya cəmiyyətinin də həll edilməsi çətin olan problemlərindən biri idi. 20-ci əsrə qədər Koreyada qadınlar özlərini “kiminsə həyat yoldaşı” və ya “kiminsə qızı” olaraq təqdim edirdilər. Yəni onların cəmiyyətdəki statusu ataları və ya həyat yoldaşları sayəsində təyin edilirdi. 20-ci əsrin əvvəllərindən etibarən vəziyyət yaxşılığa doğru qismən dəyişməyə başlasa da, bu hələ də onların cəmiyyətə tam şəkildə inteqrasiyası anlamına gəlmirdi. 20-ci əsrdə koreyalı qadınların cəmiyyətə inteqrasiyasını əsas mərhələyə bölmək olar:

1-ci mərhələ 20-ci əsrin əvvəllərinə təsadüf edir. Bu dövrdə sənayeləşmə ilə əlaqədar olaraq istehsal və istehlak artmış, bu da yeni zavodların açılması və kişilərin istehsala cəlb olunması ilə nəticələnmişdir. Bu dövrdə qadınlar əsasən evdə olur və ailə qayğıları ilə məşğul olurdu. Yəni, sözü gedən dövrdə qadın cəmiyyətdə əsas istehlakçı hesab olunurdu. Ailədə əsasən qadının mövqeyi bu baxımdan üstün idi.

2-ci mərhələ 20-ci əsrin 50-ci illərini əhatə edir. Bu mərhələ 6.25 adı ilə tanınan Şimali Koreya və Cənubi Koreya arasındakı müharibə (1950-1953-cü illər) dövrünə təsadüf edir. Müharibə ilə əlaqədar olaraq kişilərin əksəriyyəti döyüşə yollanırdı. Belə ağır dövrdə koreyalı qadınlar artıq ailəsini dolandırmaq üçün evdən çıxmağa və işləməyə başlayır. Onlar əsasən ticarət işləri ilə məşğul olurdular.

3-cü mərhələ müharibədən sonrakı dövrü əhatə edir. Bu dövrdə qadınlar kütləvi şəkildə təhsilə cəlb olunmağa başlayırlar. Qadınların təhsil alan zaman bir sıra məhdudiyyətlərə və ayrışdırıcı məruz qalırdılar. Lakin yazmaq və oxumağı öyrənmək onlarda gələcəyə dair ümid doğururdu. Qadınların təhsilə cəlb olunması həm də onlara insanlarla münasibət qurmaq imkanları da yaradırdı. Məktəb qadınlar üçün bir tərəfdən təzyiqlərə məruz qaldıqları bir məkan olsa da, eyni zamanda onlar üçün rahat kitab oxuya bildikləri və problemlərini bölüşə bildikləri insanların olduğu bir məkan idi.

Yazıcının da gənclik illəri məhz 20-ci əsrin sonları və 21-ci əsrin əvvəllərinə təsadüf edir. Bu da onun cəmiyyətdəki qadına qarşı münasibəti özünün birbaşa müşahidə etməsi və bu münasibətdən əziyyət çəkməsinə səbəb olmuşdur. Co Nam Cunun gənclik illərində qadın olduğu üçün cəmiyyətdə ayrışdırıcı məruz qalması onun yazdığı əsərlərdən də yan keçməmişdir. O öz yaşadıklarının müxtəlif əsərlərinin qəhrəmanlarının dili ilə oxucularına çatdırmışdır. Yazıçı hələ də istər feminizm, istərsə də digər mövzularda olan əsərləri ilə oxucularını sevindirməkdə davam edir.

3.2. “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” romanı haqqında

Co Nam Cu “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” əsərini 2016-cı ildə, Cənubi Koreyada “Me Too” hərəkatının baş verdiyi dövrdə nəşr etdirmişdi. Əsər Cənubi Koreyada qadın olmağın çətinliklərindən bəhs etdiyi üçün Cənubi Koreya qadınını tanımaq istəyən hər bir kəsin oxumalı olduğu romanlardan biridir. Kitab nəşr olunandan sonra tez bir zamanda ən çox satılan kitablardan birinə çevrilmişdi. Bunun da əsas səbəblərindən biri koreyalı qadınların gündəlik həyatda üzləşdiyi çətinliklərin heç kəs tərəfindən dilə gətirilməməsinə baxmayaraq, bu kitabda hər şeyin olduğu kimi öz əksini tapması olmuşdur. Co Nam Cu bu əsər vasitəsilə iş yerlərində ayrıseçkiliyə və təcavüzə məruz qalan qadınların səsini bütün cəmiyyətə duyurmuşdu. Cənubi Koreya dünyanın iqtisadi cəhətdən ən çox inkişaf etmiş ölkələrindən biri olmasına baxmayaraq, cəmiyyətdəki cinsi istismar və gender bərabərsizliyi kimi halların qarşısını almaqda acizdir.

Kitab ümumilikdə Kim Ci Yonq adlı bir koreyalı qadının həyatından bəhs edir. Əsərin baş qəhrəmanı Kim Ci Yonq 1982-ci ildə Seul şəhərində anadan olmuşdu. Onun atası dövlət məmuru, anası isə evdar qadındır. Ailənin ikinci övladı olan Kim Ci Yonqun özündən böyük bacısı və kiçik qardaşı var. O universitetdə tanış olduğu Conq Day Hun ilə ailə qurmuş və onların bir qız övladları dünyaya gəlmişdir. Ailə qurduqdan sonra çətinliklə əldə etdiyi işini əldən verməmək və hələ özünü hazır hiss etmədiyi üçün Kim Ci Yonqun uşaq dünyaya gətirməklə bağlı heç bir fikri olmamasına baxmayaraq, qohumların və yoldaşının ailəsinin davamlı olaraq ona hamiləliklə bağlısuallar verməsi və eyni zamanda yoldaşının da bir uşaq dünyaya gətirməyin heç də pis fikir olmadığını dilə gətirməsi sonda Ci Vonun dünyaya göz açması ilə nəticələnmişdir. Ci Yonq hamilə olduğu müddətdə bir çox koreyalı qadın kimi işini və dostlarını itirdi. Uşaq dünyaya gətirdikdən sonra isə artıq nəinki işləməyə, hətta özünə ayırmaq üçün belə vaxtı yox idi. Bu hal da öz növbəsində onun psixologiyasına ciddi zərbələr endirmişdi. O doğumdan sonrakı depressiyadan əziyyət çəkirdi. Bu hal onun yaxınlarını narahat etməyə

başlamışdı. O tanıdığı yaşayan və dünyasını dəyişən qadınların səsi ilə danışmağa və davranmağa başlamışdır. Bu vəziyyət daha çox onun yoldaşının ciddi şəkildə narahatlığına səbəb olduğu üçün onlar bir psixoterapevtin qəbuluna yazılmalı oldular.

Kim Ci Yonq bir gün qızı ilə birlikdə parka gəzintiyə çıxmışdı. O dincəlmək üçün əyləşib kofe içən zaman arxadakı bir kişi işçinin bu sözlərini eşidir. “Kaş ki mən də ərimin hesabına yaşayaydım. Parklarda gəzib, qəhvə içərdim. Bu cür tarakan analar ancaq keif edir. Heç vaxt koreyalı qadınla evlənmərəm” (11, s.104). Bu sözlərdən sonra Kim Ci Yonq qızının yuxudan oyanaraq ağlamasına belə məhəl qoymadan əlindəki kofeni özü də hiss etmədən dağılda-dağılda parkdan uzaqlaşır. Axşam parkda baş verənləri həyat yoldaşına danışan zaman belə deyir: “Mən 1500 vonluq (von-Cənubi Koreyanın pul vahidi; 1500von-1.18\$) kofe içməyə layiq deyiləm? Lap 1500 von deyil, 15milyon von olsa belə bu mənim haqqımdır. Ərimin qazancı ilə nəysə almağım niyə başqalarını bu qədər narahat edir? Axı, bu bizim ailə məsələmizdir. Mən ki sənin pulunu oğurlamıram. Mən dəhşətli ağırlara dözərək dünyaya uşaq gətirmişəm. İşimdən, xəyallarımdan əl çəkib, özümü belə unudaraq uşaq böyütmüşəm deyə məni böcək hesab edirlər. İndi mən necə edim?” (11, s.165).

Bu hadisədən sonra onlar Çusok(Cənubi Koreyada keçirilən Məhsul bayramı) bayramını keçirtmək üçün Conq Day Hunun ailəsinin yaşadığı Busan şəhərinə gedirlər. Kim Ci Yonq burada da dayanmadan yemək hazırlamalı və ev işləri ilə məşğul olmalı olur. Onlar Seula qayıtmağı planlaşdırdıqları gün baldızı qonaq gəlir. Kim Ci Yonqdan başqa hər kəs qonaq otağında əyləşib söhbət edir və əylənirdi. O isə həmişəki kimi mətbəxdə iş görürdü. Qayınanasının “Qızım üçün yemək gətir” ardınca isə “Yorğunsansa sən də otağına get dincəl” deməsi artıq onu əsəbləşdirir və o öz anasının dilindən danışaraq bu sözləri deyir: “Sizə bir söz demək istəyirəm. Ailə ancaq bu evdədir? Biz də ailəyik. Bayramlar olmasa bizim də bir birimizin üzünü görməyə vaxtımız olmur. Əgər sizin qızınız bayramda sizin evinizə gələ bilirsə, onda icazə verin bizim qızımız da öz ailəsinin yanına gəlsin”.(11, s.18)Bu sözlər bütün ailənin

təəccübünə səbəb olur. Artıq Conq Day Hunun ailəsi də Ci Yonqun xəstəliyindən xəbərdar olur. Conq Day Hun tez ailəsini götürərək oradan uzaqlaşır.

Əsərdə təkcə Kim Ci Yonqun həyatından və qarşılaşdığı çətinliklərdən deyil, eyni zamanda 20-ci əsr və 21-ci əsrin əvvəllərində Cənubi Koreyada qadın olmağın çətinliklərindən də bəhs olunur. Onun həyatındakı qadınların da həyat təcrübəsi və üzləşdiyi çətinliklərdən də əsərdə bəhs edilmişdir. Əsərdə ailədə oğlan övladının qız övladından üstün tutulması, oğlan övladının təhsil almasının daha vacib hesab edilməsi kimi hazırda cəmiyyətimizdə də aktual olan sosial problemlərin bəhsinə geniş yer verilmişdir. Sözü gedən dövrdə təkcə ailədə deyil, həmçinin cəmiyyətdə də, iş yerlərində də qızlarla müqayisədə oğlanlara üstünlük verilirdi. Bu da həmin dövrdə təkcə Cənubi Koreya deyil, bir çox Asiya ölkələrində asanlıqla rast gəlinən bir hal idi. Məsələn, əsərdə qeyd olunmuşdur ki, Kim Ci Yonqun məktəb dostlarından olan bir qızın akademik göstəriciləri, sosial aktivliyi, həmçinin bacarıqları rəqibi hesab olunan oğlanlardan qat-qat üstün olsa da, işə götürənlər onu deyil, rəqibi hesab olunan oğlanları işə götürmüşdü.

Əsərdə ictimailəşdirilən problemlərdən biri də Cənubi Koreyadakı “gizli kameralar” la bağlıdır. Belə ki, Cənubi Koreyada tez-tez rast gəlinən gizli kamera probleminə burada da toxunulmuşdur. Kim Ci Yonqun övladı dünyaya gələndən sonra onu ziyarətə gələn keçmiş yoldaşı onun işdən çıxmaqda düz etdiyini qeyd edərək bildirir ki, iş yerindəki qadın ayaqyoluna əks cinsin nümayəndəsi tərəfindən gizli kamera yerləşdirilib və internetdə bu görüntülər yayılıb. Kişi iş yoldaşlarının əksəriyyəti həmin görüntüləri görsələr də, polisə xəbər etmək əvəzinə görüntüləri iş yoldaşları arasında yaymaqla məşğul olublar. Bir müddət sonra məsələdən hər kəs xəbər tutmuş, lakin öz aralarında görüntüləri yayan kişi iş yoldaşları məsələdə özlərini heç də günahkar hesab etməyərək bildirmişdilər ki, onlar görüntüləri çəkməyiblər, sadəcə baxıblar. Bu və ya buna bənzər hallara əsərin yazıldığı dövrdə tez-tez rast gəlinirdi.

Kitabının ondan daha cəsur olduğunu deyən Co Nam Cu kitabın sonunda bu sözləri qeyd etmişdir: “Mən belə düşünürəm ki, Kim Ci Yonq həqiqətən də haradasa yaşayır. Çünki mən onu qadın dostlarıma, universitetdəki qadın tanışlarıma, demək olar ki, ətrafımdakı bütün qadınlara və özümə bənzədirəm. O, hər zaman düşünülmüş seçimlər edir və seçimlərinin arxasında durur. Lakin ona layiq olduğundan az dəyər verilir. Kim Ci Yonqların dəstəyə və daha çox seçim haqqına ehtiyacları var”.

Düşünürəm ki, əsərin baş qəhrəmanı Kim Ci Yonqun üzləşdiyi çətinliklər təkcə Cənubi Koreya qadının deyil, bir çox Şərqi ölkələrində, o cümlədən də Azərbaycanda qadınların qarşılaşdığı və illərdir ki, həllini tapmayan aktual bir məsələdir.

3.3. “1982-ci il təvəllüdü Kim Ci Yonq” əsərindəki rəsmi və qeyri-rəsmi danışq dilinin tərcüməsi və tərcümə zamanı qanunauyğunluqlar və istisnalar

Rəsmi və qeyri-rəsmi danışq dilinin təsnifatı və Koreya dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsi haqqında ikinci fəsildə verilmiş məlumatlar göstərir ki, Koreya dilindəki xalq danışq dilinin bölgüsü ilə Azərbaycan xalq danışq dilinin bölgüsü üst-üstə düşür. Bu da çox zaman tərcümədə məxəz dildə verilmiş bir cümlənin hədəf dilin oxucusuna və ya dinləyicisinə eyni estetik təsiri bağışlaya bilməməsi ilə nəticələnir. Co Nam Cunun “1982-ci il təvəllüdü Kim Ci Yonq” əsərini də oxuyan zaman rast gələ biləcəyimiz rəsmi və qeyri-rəsmi danışq dili nümunələri də bu qəbildəndir. Ümumiyyətlə əsər personajlar arasındakı dialoqlarla zəngin olduğu üçün burada xalq danışq dilindəki nümunələrə kifayət qədər rast gəlmək mümkündür. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, bu dialoqlar əsasən ailə fərdləri arasında baş tutan söhbətlərdən ibarətdir. Məhz bu baxımdanda biz əsərdə rəsmi danışq dilinə aid nümunələrdən daha çox qeyri-rəsmi danışq dilinə aid olan nümunələrlə rastlaşacağıq. Rəsmi danışq dilinə aid edilən nümunələr əsərdə azlıq təşkil etsə də, onlar tərcüməsi və tərcümə zamanı iki

dil arasındakı qanunauyğunluqlar və istisnalar haqqında da məlumatlar aşağıda veriləcəkdir.

Co Nam Cunun sözügedən “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” əsəri baş qəhrəman Kim Ci Yonqun həyatından bəhs edir ki, onun həyatın da əsərdə 6 fəsildə əhatəli şəkildə bəhs edilmişdir. Əsər “2015-ci ilin payızı” adlanan birinci fəsil, “1982-1994-cü illər” adlanan ikinci fəsil, “1995-2000-ci illər” adlanan üçüncü fəsil, “2001-2011-ci illər” adlanan dördüncü fəsil, “2012-2015 ci illər” adlanan beşinci fəsildən və “2016-cı il” adlanan sonuncu altıncı fəsildən təşkil olunmuşdur. “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” əsəri əsərin sonuna əlavə olunmuş “Yazıçının qeydləri” və “Bizim hamımızın Kim Ci Yonqu” hissələrindən ibarətdir. İndi isə əsərin hər bir bölməsində rast gəlinən rəsmi və qeyri rəsmi danışiq dilinə aid cümlələr, onların dilimizə tərcüməsi və həmçinin tərcümə zamanı qanunauyğunluqlar və istisnaların nədən ibarət olduğuna nəzər yetirək.

“2015-ci ilin payızı” adlanan birinci fəsildə baş qəhrəman Kim Ci Yonqun Busana yoldaşının ailəsinin evinə getməsi, ailə qayğıları və həyatındakı ani qərarları ilə psixoloji durumundakı problemlərin yavaş-yavaş nəzərə çarpmasından, bu vəziyyətin onun ailəsini də narahat etməsindən bəhs olunur. Əsərin birinci fəslində rastlaşa biləcəyimi nümunələr:

“대현아, 요즘 지영이 많이 힘들 거야. 저때가 몸은 조금씩 편해지는데 마음이 많이 조급해지는 때거든. 잘한다, 고생한다, 고맙다, 자주 말해 줘. [Tehyona, yocım Ci Yongi mani himdıl qoya. Coddeqa momın coqımşiq pyonecininde maımi mani coqıpecinin deqodın. Caranda, qosen’hand, qomabda, cacu mare co.] Tehyon, axır vaxtlar Ciyonq çox əziyyət çəkir. Fiziki cəhətdən bir az yüngülləşsə də, çox səbrsiz olub. Ona tez-tez “afərin sənə”, “əziyyət çəkdin”, “çox sağ ol” de” (Qeyri-rəsmi danışiq dili-해라체[heraçe] və 해체[heçe] şəkilçiləri ilə).

“자기 가족 먹이려고 음식 하는 게 뭐가 고생이야? 명절이 이렇게 다 같이 모여서 음식 만들고, 먹고, 그러는 재미지.” [Cagi qacoq moqiryoyo ımşıq hanın ge moqa qosengiya? Myon’cori iroke ta kaçi moyoso ımşıq mandılqo, moqqo, qironın cemici.] Öz ailən üçün yemək hazırlamağın nəyi əziyyətdir? Bayram elə bir yerə yığışıb yemək hazırlayıb, yeyi-içəndə maraqlı olur da (Qeyri-rəsmi danışıq dili-해체[heçe] şəkilçiləri ilə).

“애, 너 힘들었니? [Ye, no himdironni?]- **Ay qız, sənin** üçün çətindir ki?(Qeyri-rəsmi danışıq dili-해라체[heraçe] şəkilçiləri ilə)

“...어른들 앞에서 뭐하는 짓이야? 대현이랑 수현이랑 우리 가족 다 같이 얼굴 보는게 1년에 몇 번이나 된다고. 명절에 가족들하고 시간 보내는 게 그렇게 불만이나? 그랬어? [Orındıl apeso mohanın cişiya? Tehyoniranq Suhyoniranq uri kacoq ta kaçi orqul bonın qe illyon myod bonina dendaqo. Myon’col kacoqdılhaqo şıqan bonenin ge qıroke bulmaninya? Kıresso?] Böyüklərin qabağında bu nə hərəkətdir edirsən? Biz də il ərzində Tehyonla Suhyonun üzünü cəmi bir-neçə dəfə görə bilirik. Ailə ilə birlikdə bayram keçirtmək **sənin** üçün belə çətindir? Hə?” (Qeyri-rəsmi danışıq dili-해라체[heraçe] və 해체[heçe] şəkilçiləri ilə)

“아버지, 그런 거 아니에요. [Aboci, kiron qo anieyo] Ata, elə deyil” (Qeyri-rəsmi danışıq dili-해요체[heyoçe] şəkilçisi ilə).

“애가 아파요, 아버지. 엄마, 아버지, 수현아, 진짜야. 애가 요즘 좀 아파. 내가 나중에 자세히 설명할게. [Yeqa apayo, aboci. Omma, aboci, Suhyona, çincaya. Yeqa yocım com apa. Neqa nacunge casei solmyon’halge] O bir az narahatdır. Ana, ata, Suhyon, doğurdan deyirəm. O axır vatlar bir az narahatdır. Mən sonra sizə hər şeyi başa salacağam”(Qeyri-rəsmi danışıq dili-해요체[heyoçe] və 해체[heçe] şəkilçiləri ilə).

“지영이 말이 맞아, 오빠. 우리가 너무 무심했어. 괜히 싸우지 말고, 무조건 고맙다고, 미안하다고 그래. 알았지? [Ciyongi mari maca, obba. Uriqa nomu muşimhesso. Keni sauci malqo, mucuqqon qomabdaqo, mianhadaqo kire. Aradci?] Ciyongi düz deyir. Biz çox diqqətsizlik etdik. Boş yerə onunla mübahisə etmə, səhvini anladığını de, ondan üzr istə. Yaxşı?” (Qeyri-rəsmi danışıq dili-해체[heçe]şəkilçiləri ilə)

Əsərin ikinci fəslə baş qəhrəman Kim Ci Yonqun uşaqlıq və məktəb illərindən bəhs etdiyi üçün bu fəsildə biz digər fəsilərlə müqayisədə daha çox rəsmi danışıq dilinə aid nümunələrə rast gələ bilərik.

“괜찮다. 둘째는 아들 낳으면 되지.[Kençanta. Tulcenın adıl namyon deci.] Eybi yox. İkinci oğlan olar”(Qeyri-rəsmi danışıq dili-해라체[heraçe] və 해체[heçe] şəkilçiləri ilə).

“냄새도 많이 나고 먼지도 많이 나는 일을 꼭 애들 있는 데서 해야 겠어? [Nemsedo mani naqo moncido mani nanın irıl qoq edil innın deso heyaqesso?] Belə qoxulu, tozlu işi gərək mütləq uşaqların yanında edəsən?”(Qeyri-rəsmi danışıq dili-해체[heçe] şəkilçisi ilə)

“돈 벌어서 오빠들 학교 보내야했으니까. 다 그랬어. 그때 여자들은 다 그러고 살았어.[Don boroso obbadıl hakkyo boneya hessiniqqa. Ta kıresso. Kıdde yocadırın ta kıroqo sarasso] Pul qazanıb qardaşlarımızı məktəbə göndərməli idik. Hər kəs belə edirdi. O vaxtı bütün qızlar belə yaşayırdı” (Qeyri-rəsmi danışıq dili-해체[heçe] şəkilçiləri ilə).

“급식 먹는 순서를 바꿔야 한다고 생각합니다.[Qıbşiq mon'nın sunsorıl baqvoya handaqo senqakamnıda] Düşünürəm ki, yemək yemək növbəsini dəyişmək lazımdır”(Rəsmi danışıq dili-하십시오체[haşibşioçe] şəkilçisi ilə).

“여기 서울 좀 봐. 그냥 점이야 점. 그러니까 우리가 지금이 점 안에서 북작북작하면서 살고 있다는 거다.[Yogi Soul com ba. Kınyanq comiya com. Kırıniqqa uriqa ciqım i com aneso boqcaqboqcakamyonso salqo iddanın qoda.] Burada Seula bax. Nöqtə boydadır. Biz də bu nöqtənin içində sıx şəkildə yaşayırıq” (Qeyri-rəsmi danışıq dili-해라체[heraçe] və 해요체[heyoçe] şəkilçiləri ilə).

Personajlar arasındakı dialoqlarda daha çox qeyri-rəsmi danışıq dilinin istifadə olunduğu üçüncü fəsil Kim Ci Yonqun yeniyetməlik dövründən bəhs edir.

“뭐가 어려? 난 열 살 때부터 지영이 가방이랑 준비물 챙겨 주고, 숙제도 다 봐줬는데. 우리는 재만 할 때 걸레질도 하고, 빨래도 널고, 라면이나 달걀프라이 같은 건 알아서 해 먹었다고. [Moqa oryo? Nan yol sal debuto Ciyongi qabangiranq cunbimul çen’yo cuqo, suqcedo ta ba conninde. Urinin ceman hal de kollecildo haqo, balledo nolqo, ramyonina dalgal pırai katın qon araso he moqoddaqo.] Nəyi balacadır? Mən 10 yaşım olanda Ciyonqun çantasını da yığırdım, tapşırıqlarında da kömək edirdim. Biz onun yaşında olanda döşəmə də silirdik, paltar da asırdıq, ramyon, qayqanaq kimi yeməkləri də özümüz hazırlayıb yeyirdik” (Qeyri-rəsmi danışıq dili-해체[heçe] şəkilçiləri ilə).

“막내라서가 아니라 아들이라서겠지! [Man’nerasoqa anira adılırasogedci] Son beşik olduğuna görə yox, oğlan olduğuna görə belədir” (Qeyri-rəsmi danışıq dili-해체[heçe] şəkilçiləri ilə).

“몸이, 많이 안 좋아요? 병원에 데려다 줄까요? [Momi mani an coayo? Byonqvone teryodaculqayo?] Özünü yaxşı hiss etmirsən? Xəstəxanaya aparım səni? (Qeyri-rəsmi danışıq dili-해요체[heyoçe] şəkilçiləri ilə)

“난 선생님 되고 싶지 않아. 내가 하고 싶은 일은 따로 있단 말이야. 그리고 내가 왜 집 떠나 그 먼 대학에 가야 해? [Nan sonsen’nim deqo şipci ana. Neqa haqo

şipın ırın daro iddan mariya. Kırıqo neqa ve cib dona kı mon dehaqe kaya he?] Mən müəllimə olmaq istəmirəm. Mənim seçmək istədiyim ayrı bir peşə var. Həm də mən nə üçün evdən uzaqda olan bir universitetə getməliyəm?” (Qeyri-rəsmi danışıq dili-해체[heçe] şəkilçiləri ilə)

“애 키우면서 다니기에 좋은 직장 맞네. 그럼 누구한테나 좋은 직장이지 왜 여자한테 좋아? 애는 여자 혼자 낳아? 엄마, 아들한테도 그렇게 말할 거야? 막내도 교대 보낼 거야? [E kiumyonso tanigie com cigcanq manne. Kırom nuquhantena com cigcanqıci ve yocahante coa? Enın yoca honca naa? Omma, adilhantedo kiroke maral qoya? Man'nedo kyode bonel qoya?] Uşağı olanlar üçün yaxşı işdir, doğrudur. Amma hər kəs üçün, təkcə qızlar üçün deyil. Uşağı qadınlar yalnız dünyaya gətirir? Ana, oğluna heç bunu deyərsən? Son beşiyini də Pedaqoji Universitetə göndərərsən?” (Qeyri-rəsmi danışıq dili-해체[heçe] şəkilçiləri ilə)

Dördüncü fəsil baş qəhrəmanın gənclik və tələbəlik illərindən bəhs edir. Bu fəsildə də digərlərindəki kimi qeyri-rəsmi danışıq dilindən daha çox istifadə edilməsinə rast gəlinir. Lakin əsəri oxuyan zaman Kim Ci Yonqun getdiyi iş görüşməsində əsasən rəsmi danışıqğa üstünlük verildiyini də görə bilərik.

“너도 영화 볼 때 나한테 대사 한마디 한마디, 장면 하나 하나 다 설명하지 않잖아. 경기 중에 계속 여자한테 설명하는 남자들, 뭐랄까, 거들먹거리는 거 같달까. 경기 보러 온건지 아는 척하러 온 건지 모르겠어. 하여튼 좀 별로야. [Nodo yon'ha bol de nahante desa hanmadi hanmadi, can'myon hana hana ta solmyon'haci ançana. Kyongi cun'e kesok yocahante solmyon'hanın namcadıl, moralqa, kodilmoqqorının qo katdalqa. Kyongi boro on qonci anın çokharo on qonci morigesso. Hayotın com byolloya.] Sən də biz film izləyəndə hər kəlməni, hər səhnəni mənə izah etmirsən ki. Oyunun ortasında sevgilisinə nə isə izah edən oğlanlar, nə bilim, sanki, bir az lovğalıq edir. Yarışa baxmağa gəlib, yoxsa özünü göstərməyə gəlib bəlli deyil. Nə isə heç sevmirəm belə şeyləri” (Qeyri-rəsmi danışıq dili-해체[heçe] şəkilçiləri ilə).

“내가 몇 번을 말하니? 여자는 힘들어서 못해요. 너희는 그냥 동아리에 있어 주는 것만으로 우리에게 힘이 되는 거야. [Neqa myod bonıl marani? Yocanın himdıroso moteyo. Nohinin kınyanq don’arie isso cunun qonmanıro urihante himi denın qoya.] Neçə dəfə deyim, axı? Bu iş qızlar üçün çətindir. Qızlarbunu bacarmaz. Sizin sadəcə dərnəkdə olmağınız bizə güc verir”(Qeyri-rəsmi danışiq dili-해라체[heraçe], 해요체[heyoçe] və 해체[heçe] şəkilçiləri ilə).

“화장실에 다녀오거나 자료를 가지고 오면서 자연스럽게 자리를 피하겠습니다. [Hoacan’şire tanyooqona caryorıl kacıqo omyonso cayonsırobge carırıl pihagessımnıda] Ayaqyoluna getmək və ya materialları gətirmək bəhanəsi ilə oradan uzaqlaşaram” (Rəsmi danışiq dili-하십시오체 (haşibşioçe) şəkiçisi ilə).

“저 지금 정말 절박해요. [Co ciqım con’mal colbakeyo] Mən indi çox çarəsizəm” (Qeyri-rəsmi danışiq dili-해요체[heyoçe] şəkilçisi ilə).

“그리고 앞으로 내 커피는 타 주지 않아도 돼요. 식당에서 내 숟가락 챙겨 주지 말고, 내가 먹은 그릇도 치워 주지 말아요. [Kırıqo apıro ne kopının ta cuci anado deyo. Şıqdangeso ne sudkaraq çen’yo cuci malqo, neqa moqın qırıddo çivo cuci marayo] Bundan sonra mənim üçün kofe hazırlamasan da olar. Nə restoranda mənim üçün qaşiq gətir, nə də ki mənim qabımı yu” (Qeyri-rəsmi danışiq dili-해요체[heyoçe] şəkilçisi ilə).

“부담스러우셨다면 죄송합니다. [Budamsırouşotdamyon çeson’hamnıda] Sizə narahətçılıq vermişəmsə üzrlü sayın.”(Rəsmi danışiq dili-하십시오체 (haşibşioçe) şəkiçisi ilə)

Kim Ci Yonqun evlilik illərindən bəhs olunan beşinci fəsil məişət üslubunda olan dialoqlarla zəngin olduğu üçün bu fəsildə də biz daha çox qeyri-rəsmi danışiq dilinə aid edilən cümlələrə rast gələcəyik.

“**처음부터 잘하는 사람이 있**나**요. 다 하면서 배우는 거**죠**. 지영이도 잘할 거**예**요. [Çoımbuto çaranın sarami innayo. Ta hamyonso beunın qoco. Ciyongido çaral qoyeyo.] Heç kim ilk gündən ev işlərini yaxşı bacarmır. Hər kəs edə-edə öyrənir. Ciyonq da öhtəsindən gələcək” (Qeyri-rəsmi danışiq dili-**해**요**체**[heyoçe] şəkilçisi ilə).**

“**엄마는 우리 키울 때 어**뻘**어? 힘들지 **않**았어? 후회하지 **않**았어? 그때 엄마는 위**대**했어?[Ommanın uri kiul de oddesso? Himdılci anasso? Huhehaci anasso? Kıdde ommanın videhesso?] Ana, **sən** bizi necə böyütmüs**ən**? Çətin deyildi? Heç peşman olduğun anlar olub? Hər şeyi çatdırırdın?” (Qeyri-rəsmi danışiq dili-**해**체[heçe] şəkilçiləri ilə)**

“**나는 여자들한테 다 알**렸**어. 같이 가서 카메라도 **찾**아내고, 경찰에 신고도 하**고**.[Nanın yocadılhante ta allosso. Kaçi kaso kamerado çacaneqo, kyon’çare şinqodo haqo.] Mən qızların hamısına dedim. Birlikdə gedib kameranı da tapdıq, polisə də şikayət etdik” (Qeyri-rəsmi danışiq dili-**해**체[heçe] şəkilçiləri ilə).**

“**나도 대학까지 나온 사**람**이**에**요. [Nado dehakkaci naon saramieyo.] Mən də əslində universitet bitirmişəm” (Qeyri-rəsmi danışiq dili-**해**요**체**[heyoçe] şəkilçisi ilə).**

“**아니야? 아까 내가 직접 들**었**어. 저기 길 건너 공원에서 서른**쯤** 된 양복 입고 회사다니는 **멀**쩍한 남자들이 **그**랬어. [Aniya? Aqqa neqa ciqcob dırosso. Coqi kil qonno qon’voneso sorıncım den yanboq ibqo hesa danının molcon’han namcadırı kıresso.] Xeyr, öz qulaqlarımla eşitdim. Yolun kənarındaki parkda 30 yaşlarında kostyum geyinən və ağılı başında olan oğlan şirkət işçiləri belə deyirdilər” (Qeyri-rəsmi danışiq dili-**해**체[heçe] şəkilçiləri ilə).**

Psixoterapevtin qeydlərindən ibarət olan sonuncu-altıncı fəsildə psixoterapevt Ciyonq-un ümumi psixoloji vəziyyəti haqqında məlumat verir. Eyni zamanda öz ailəsində də buna bənzər problemlərin olduğunu göz önünə gətirərək Ciyonqun psixoloji

durumu ilə müqayisə edir. Bu baxımdan da burada biz rəsmi danışığ dilinə aid nümunələrə rast gələ bilmirik.

“하루에 10 분도 애랑 있지 않는 당신이 뭘 알아? [Harue şib bundo eranq idci annın tanqşini morara?] Gün ərzində uşaqla 10 dəqiqə belə vaxt keçirtməyən **sən** bu necə anlaya bilərsən? (Qeyri-rəsmi danışığ dili-해체[heçe] şəkilçiləri ilə)

“애 숙제를 왜 당신이 하고 있어? [E sukcerıl ve tanqşini haqo isso?] Uşağın tapşırıqlarını **sən** niyə edirsən? (Qeyri-rəsmi danışığ dili-해체[heçe] şəkilçiləri ilə)

“....요즘 수학은 우리 어렸을 때 배우던 거랑 다르더라고요. 완전 어렵고, 완전 재미있어....[...Yocım suhaqın uri oryossıl de beudon koranq tarıdoraqoyo. Vancon oryobqo, vancon cemiisso....]İndiki riyaziyyat bizim uşaq vaxtı öyrəndiyimizdən çox fərqlidir. Həm çox çətindir, həm çox maraqlıdır....” (Qeyri-rəsmi danışığ dili-해요체[heyoçe] və 해체[heçe] şəkilçiləri ilə).

“당신 수준에 그게 뭐가 재밌니? 유치하기만 하지? [Tanqşin sucune kıge moqa ceminni? Yuçihagıman haci?] **Sən** yaşda adam üçün bunun nəyi maraqlıdır? Bu ki uşaq oyuncağıdır” (Qeyri-rəsmi danışığ dili-해라체[heraçe] və 해체[heçe] şəkilçiləri ilə).

“재미있어. 엄청 재미있어. 지금 내 뜻대로 되는 게 이거 하나 밖에 없거든. [Cemiiso. Omçonq cemiisso. Ciqım ne dıtdero denın ge iqo hana baqge obqodın.] Maraqlıdır. Həm də çox maraqlıdır. İndi mən bir şeyi istədiyim kimi edə bilirəm. O da budur” (Qeyri-rəsmi danışığ dili-해체[heçe] şəkilçiləri ilə).

Əsərin bütün fəsillərinə nəzər saldıqda məlum olur ki, burada rəsmi danışığ dili ilə müqayisədə qeyri-rəsmi danışığ dilinə daha çox yer verilmişdir. İkinci və dördüncü fəsillər istisna olmaqla əsərdə demək olar ki, personajlar arasındakı dialoqlarda rəsmi danışığ dilinə rast gəlinmir. Adı çəkilən fəsillərdəki rəsmi danışığ dilini düzəldən

şəkilçilər 하십시오체 [haşibşioçe] şəkiçilərdir. Təkcə bu əsərdə deyil, müasir Koreya dilində də rəsmi formada fikirlər ifadə olunan zaman məhz bu şəkilçilərin istifadəsinə üstünlük verilir. Birinci, üçüncü, beşinci və altıncı fəsilərdəki bütün dialoqlar qeyri-rəsmi danışiq dilinə aid edilir ki, bu dialoqlarda da daha çox 해요체[heyoçe] və 해체[heçe] şəkilçilərindən istifadə olunmuşdur. Əsərin müəyyən hissələrində Koreya dilində rəsmi danışiq dilinin şəkilçiləri hesab olunan 해라체[heraçe] şəkilçilərindən də istifadə olunmuşdur. Lakin əvvəldə də qeyd olunduğu kimi, bu şəkilçilər Koreya dilində yazıda rəsmi danışiq dilinin şəkilçisi kimi qəbul edilsə də, danışiqda istifadə olunan zaman nitq qeyri-rəsmi hesab olunur (səh. 41). Əsərdəki bəzi cümlələrin tərcüməsi zamanı bu şəkilçiləri rəsmi danışiq dili deyil, məhz qeyri-rəsmi danışiq dilinin şəkilçisi kimi qeyd edilməsinin də əsas səbəbi bundan ibarətdir.

NƏTİCƏ

Müxtəlif dünya dilləri qrammatik, fonetik vəleksik xüsusiyyətlərinə görə birbirindən fərqlənir. Lakin məhz bu xüsusiyyətlərinə görə bənzəyən dillər eyni dil ailələrinə aid edilir. Buna baxmayaraq eyni dil qruplarına mənsub olan dillər arasında da təbii olaraq əsaslı fərqlər müşahidə olunur. Azərbaycan və Koreya dilləri də məhz belə dillərdəndir. Lakin bütün bunlara baxmayaraq qeyd etmək lazımdır ki, bu iki dil arasında istər qrammatik, istərsə də fonetik fərqlər mövcuddurki, bu da tərcüməişinin çətinləşməsi ilə nəticələnir. Cümlələrin SOV(Subject Object Verb) quruluşlu olması, cins kateqoriyasının olmaması, sözlərin sabit kök və ona artırılan şəkilçilərdən ibarət olması və bu şəkilçilərin rahatlıqla kökdən ayırmağın mümkünlüyü kimi oxşar cəhətləri sadalaya bilərik. Amma Koreya dilindəki xalq danışığı dilinin bölgüsü və bu dildə hörmət dərəcələrinin həddən artıq çox olması kimi fərqli cəhətləri də vurğulamaq lazımdır. Dilin tərkibində olan bu hörmət dərəcələrinin belə mürəkkəb strukturu təkcə bu dili öyrənən xaricilər üçün problem yaratmır, eyni zamanda tərcümədə də çətinliklər doğurur.

Co Nam Cunun “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” əsərindəki rəsmi və qeyri-rəsmi danışığı dilinin tərcüməsi zamanı da belə çətinliklərlə rastlaşmaq təbii haldır. Personajlar arasındakı dialoqların əsasən qeyri-rəsmi danışığı dilində ifadə olunduğu bu əsərdə bir çox hörmət ifadə edən şəkilçilərin dilimizdə tam ekvivalentini tapmaq mümkün olmamışdır. Bu baxımdan da əksər hallarda Koreya dilinə mənsub olan hörmət dərəcələrinin dilimizdə ekvivalentinin tapılmaması onların işləndiyi cümlələrin Azərbaycan dilli oxucuya eyni estetik təsiri bağışlamaması ilə nəticələnir. Dissertasiyanın əsas tədqiqat obyektini olan “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” əsərində təkcə qeyri-rəsmi danışığı dilinin deyil, eyni zamanda rəsmi danışığı dilinin tərcüməsi zamanı da eyni problemlə qarşılaşmaq olar. Nəzərə alsaq ki, Koreya dilində cümlənin qeyri-rəsmi danışığı dilinə mənsubluğunu göstərən şəkilçilərə nisbətən daha çox rəsmi danışığı dilinə məxsus şəkilçilər üstünlük təşkil edir, bu heç də təsadüfi deyil. Sadəcə

olaraq adı çəkilən əsərdə rəsmi danışıq dili nümunələrinin azlığı bunu tam şəkildə göstərməyə imkan verməmişdir. Buna baxmayaraq, tədqiqat işinin digər fəsilərində rəsmi danışıq dilinə dair nümunələr vasitəsilə tərcümədə yaranan problemlər göz önünə gətirilmişdir.

Co Nam Cunun “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” əsərindəki rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinin tərcüməsindəki qanunauyğunluqlar və istisnalara həsr olunan tədqiqat işindən əldə olunan nəticələr aşağıda sadalan kimidir:

1. Aparılan tədqiqat işi bir daha göstərir ki, iki dil arasındakı fərqlər tərcümədən də yan keçmir, əksinə tərcümə olunmuş mətnin dərki hədəf dilin oxucusu üçün müəyyən qədər çətinləşir. Artıq məlumdur ki, Koreya dilində bəzi isimlərin adi forması və hörmət ifadə edən forması mövcuddur. Bu növ isimlərin adi formasının təbii olaraq dilimizdə ekvivalenti olsa da, qarşı tərəfə hörmət ifadə edən formalarının dilimizdə qarşılığı olmadığı üçün lazım gəldikdə onların əlavə izahının verilməsi də labüddür. Əks halda bu fərqlər tərcümə mətninin oxucusu tərəfindən anlaşılmaz və məxəz mətnlə eyni təsiri bağışlamaz.
2. İstər Azərbaycan, istərsə də Koreya dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dili şifahi nitqə aid olduğu üçün daha çox məişət üslubunda istifadə olunur. Lakin məişət üslubuna aid dialoqlarla zəngin olan əksər ədəbiyyat nümunələrdə də rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinə rast gəlmək qaçınılmazdır. Bununla da məlum olur ki, rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinin işləndiyi əsas iki üslub vardır. Bundan başqa qeyd etmək lazımdır ki, rəsmi danışıq dilindən də məişət və bədii üslubla yanaşı publisistik üslubda da istifadə olunur.
3. Dissertasiya işindən məlum olur ki, Koreya dilindəki rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinin qarışıq və eyni zamanda mürəkkəb quruluşu çox zaman tərcümədə problemlər doğurur. Bunlardan ən önəmlisi də tərcüməolunmazlıq problemidir. Azərbaycan dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dili Koreya dili

ilə müqayisədə daha sadə quruluşa malikdir ki, bu da problemin həllinin nə qədər çətin olduğunu bir daha sübut edir.

4. Tədqiqat işi bir şeyi də göstərir ki, qeyri-rəsmi danışiq dili və ya qeyri-ədəbi dil hər zaman kobud səslənmir. Qeyri-rəsmi danışiq dili insanlar arasındakı yaxın münasibətdən xəbər verir. Eləcə də rəsmi danışiq dili də nitqin həmişə son dərəcə etik və nəzakətli səsləndirmək istəyən zaman deyil, həmsöhbət olan insanlar arasındakı münasibətin yaxın olmamasının nəticəsidir.

Tədqiqat işinin məqsədi “1982-ci il təvəllüdlü Kim Ci Yonq” əsərindəki rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinin Koreya dilindən Azərbaycan dilinə düzgün tərcümə edilməsi və tərcümə zamanı iki dil arasındakı qanunauyğunluqlar və istisnaların aşkar edilərək üzə çıxarılmasından ibarətdir. Predmeti isə rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dilinə aid olan nümunələrin tərcüməsi zamanı Koreya dilindəki məzmunu xələl gətirməmək şərti ilə onu Azərbaycan dilinin də qayda qanunlarına uyğun bir şəkildə tərcümə etmək, iki dil arasındakı fərqli və oxşar cəhətləri düzgün şəkildə çatdırmaqdır.

Əlavələr

Cədvəl 1. Azərbaycan ümumxalq milli dili

AZƏRBAYCAN ÜMUMXALQ MİLLİ DİLİ		
Ədəbi dil	Dialekt və şivələr	Xalq danışığı dili
		Məişət üslubu
		Elmi üslub
		Publisistik üslub
		Rəsmi-işgüzar üslub.
		Bədii üslub

Cədvəl 2. Koreya danışığı dilinin bölgüsü.

높임법		
상대높임법	주체높임법	객체높임법

Cədvəl 3. Koreya dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışq dilində şəkilçilər
(상대높임법)

	격식체 (rəsmi şəkilçilər)				비격식체 (qeyri-rəsmi şəkilçilər)	
	해라체	하계체	하오체	하십시오 체	해체	해요체
평서형 (nəqli)	-다	-네	-오	-습니다/ 습니다	-아/어	-아요/어요
의문형 (sual)	-냐 -니 -지	-는가/은가 -나	-오	-습니까/ 습니까	-아/어	-아요/어요
명령형 (əmr)	-아라/어라 -렴	-게	-오-시오 -그려	-십시오/ 십시오	-어 -지	-아요/어요 -지요
청유형 (təklif)	-자	-세	-십시오/ 십시오	-시지요	-아/어	-시죠
감탄형 (nida)	-구나 -어라	-네	-구려	-습니다	-어 -구(면)	-군요

Cədvəl 4. Koreya dilində rəsmi və qeyri-rəsmi danışiq dili nümunələr əsasında.

		평서형 (nəqli)	의문형 (sual)	명령형 (əmr)	청유형 (təklif)	감탄형 (nida)
격 식 체	하십시오체	삽니다	삽니까	사십시오	사시지요	-
	하오체	사오	사오	사시오/사구려	삽시다	사는구려
	하계체	사네/삼세	사는가/사나	사계	사세	사는구만 사는구먼
	해라체	산다	사냐/사니	사(거)라/사렴 사려무나	사자	사는구나
비 격 식 체	해요체	사요	사요	사(세/셔)요	사(세/셔)요	사(세/셔)요
	해체	사/사지	사/사지	사/사지	사/사지	사/사지

Cədvəl 5. Cümlənin mübtədasına görə hörmət ifadə edən formaları kökdən dəyişən feillər (주체높임법 특수 동사)

Feillər	Hörmətli forması	Tərcüməsi
먹다[moqda]	드시다/잡수시다 [dışida/cabsuşıda]	yemək
마시다[maşıda]	드시다/잡수시다 [dışida/cabsuşıda]	içmək
자다[cada]	주무시다 [cumuşida]	yatmaq
sss 말하다[marada]	말씀하시다 [malsımhaşıda]	demək
있다[idda]	계시다 [keşida]	var olmaq
죽다[cuqda]	돌아가시다 [dorakaşıda]	ölmək/dünyasını dəyişmək
아프다[apıda]	편찮으시다 [pyonçanışıda]	xəstələnmək

Cədvəl 6. Cümlənin tamamlığına görə hörmət ifadə edən formaları kökdən dəyişən feillər.(객체높임법 특수 동사)

Feillər	Hörmətli forması	Tərcüməsi
만나다(보다) [mannada(boda)]	뵙다/봔다 [böebda/böeda]	görüşmək
묻다(말하다) [mudda(marada)]	여쭙다/여쭈다 [yocubda/yocuda]	soruşmaq
주다 [cuda]	드리다 [dırida]	vermək/bağışlamaq
데리다 [derida]	모시다 [moşida]	aparmaq

Cədvəl 7. Hörmətli formaları fərqli olan isimlər.

İsmin adi forması	Hörmətli forması	Tərcüməsi
이름[irim]	성함[son'ham]	ad
나이[nai]	연세[yonse]	yaş
밥[bab]	진지[cinci]	düyü (bişmiş)
말[mal]	말씀[malsım]	söz
생일[sengil]	생신[sen'sin]	doğum günü
집[cib]	댁[deq]	ev
사람[saram]	분[bun]	insan, şəxs
술[sul]	약주[yakcu]	spirtli içki
이[i]	치아[çia]	diş

Cədvəl 8. Hörmətli formaları fərqli olan əvəzlilər.

Əvəzlik	Hörmətli forması	Tərcüməsi
나[na]	저[co]	mən
우리[uri]	저희[cohi]	biz

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ KİTABLAR

1. A.Axundov, R. Məhərrəmov və b. Azərbaycan ədəbi dili tarixi, Bakı, “Şərq-Qərb”, 2007, 427 səh.
2. A.Babayev. Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti. Bakı, “Gənclik”, 2016, 572 səh.
3. A.Bayramov, Z. Məhərrəmov, M. İsgəndərzadə. Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti. Bakı-2015, 236 s.
4. Azərbaycan dilinin üslubiyyəti. Elmi, rəsmi və epistolıyar üslublar. Bakı: Elm, 1990, 147s.
5. Azərbaycan Elmlər Akademiyası. Azərbaycan dilinin üslubiyyəti. Bakı, Elm, 1990, 148 səh.
6. B.İ.Eminli. Azərbaycan danışiq dilində müraciət formaları. AMEA. Nəsimi ad. Dilçilik İn-tu. Bakı-2015, 26 səh.
7. B.İ.Eminli. Azərbaycan danışiq dilində müraciət formaları. Sumqayıt Dövlət Universiteti. Sumqayıt-2015, 154 səh.
8. Bayramov Q.H. Tərcümə sənəti. Bakı: OKA Ofset, 2008, 218 səh.
9. C.Cabbarlı. Hekayələr. Bakı, “Altun kitab”, 2017, 176 səh.
10. C.Məmmədquluzadə. Hekayələr. Bakı, “Altun kitab”, 2015, 224 səh
11. Ço Nam Cu. 1982-ci il təvəllüdü Kim Ci Yon. Bakı, “Fabula”, 2021, 159 səh.
12. F.Abdullayeva. Peşəkar tərcümənin əsasları. Bakı-2010, UniPrint, 218 səh.
13. İ. Bayramov. Azərbaycan dilinin dialekt leksikası. Bakı, “Elm və təhsil”, 2011, 120 səh.
14. İ. Şıxlı. Hekayələr. Bakı, “Altun kitab”, 2014, 208 səh
15. İ.Əfəndiyev. Qırçı və qırmızı çiçək. Bakı, “Gənclik”, 1981, 192 səh.
16. İsmayılova T. Gündəlik-məişət(danışıq) üslubu. Bakı, Filologiya məsələləri, № 7, 2019, 59 səh.

17. K.Kamilzadə. Azərbaycan və Koreya dillərində cəmiyyətin dilə təsiri nəticəsində yaranan frazeoloji birləşmələr və təqlidi sözlər, 2016, 73 səh.
18. Q. Səid. Əli və Nino. Bakı, QANUN nəşriyyatı, 2018, 288 səh
19. M.Müşfiq. Seçilmiş əsərləri. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2004, 352 səh.
20. R.Ə.Rüstəmov. Quba dialekti. Bakı, Az. SSRİ EA, 1961, 283 səh.
21. S.Hüseynov və E.Qaracayeva. Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti. Bakı, “Elm və Təhsil”, 2016, 408 səh.
22. Ş.Şahbazova. Rəsmi və qeyri-rəsmi danışıq dilinin Koreya dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsi, 2022, 11 səh.
23. T.Əfəndiyeva. Azərbaycan ədəbi dilinin üslubiyyat problemləri. Bakı, “Elm”, 2001, 183 səh.
24. Y.V. Çəmənəminli. Əsərləri. Bakı, “Avrasiya Press”, 2005, 360 səh.

KOREYA DİLİNDƏ VƏSAİTLƏR

25. 구본관, 박재연. 한국어학 개론. 서울시-2020.
26. 구본관. 개정판 우리 말 문법론. 서울시-2018.
27. 남성우. 통번역의 이해와 수행. 서울시-2006.
28. 박이정. 재미있는 한국어 이야기. 서울시-2010.
29. 백두현, 송지혜. 한국어로 보는 한국문화. 서울시-2019.
30. 서하진. 요트. 서울, 문학 동네, 2006, 285 페이지.
31. 이미향, 나채근. 한국어의 언어문화. 서울시-2020.
32. 조남주. 82 년생 김지영. 서울, 민음사, 2016, 191 페이지.
33. 한국 문화 번역원. 문화 번역의 이해. 서울시-2007.

LÜĞƏTLƏR

34. Vəliyeva N. Ç. Azərbaycanca-İngiliscə-Rusca frazeoloji lüğət. Bakı: Nurlan, 2006
35. 빠산자브락바. 한국어와 몽골어의 관용어 대조사전. 서울: 국학자료원, 2004.

ELEKTRON VƏSAİTLƏR

36. <http://contents.history.go.kr>
37. <http://www.kyobobook.co.kr>
38. <https://blog.daum.net/dwchoi>
39. <https://hankookmunhwasa.modoo.at>
40. <https://ko.wikiquote.org>
41. <https://namu.wiki>
42. <https://www.aladin.co.kr>
43. <https://www.korean.go.kr>
44. <https://www.theguardian.com>
45. www.daum.net
46. www.dic.naver.com
47. www.google.kor